ROM MANDE
Polndo Nga So Uyiga Rom Merako Oni Simoo Bare, Nguro Nakangoyingo

Romro Mande Tabango

Polndo nga so uyiga nga nakangoro, nowoondoyemo hamoo teyingo oni Rom endemo oorootenggoku, ngu yunoyingo. Pol, ene Korind endemo ootooro, ngunonggo nga so uyiga nga nakangoro ngu, bare gura inoyingo. Ngu barega ngu oowooyi Pibi, ngu barega, ngundo Polro so uyi yoro, Rom ende oorowuyingo. Ngu Itali merangga ngu, Rom merako nguno ende urungga Gabumanro ko oni nguno bibitetenggo. Asa, enengo oni urungga ngu oowooyi Sisa, ene nguya ngu mera gumisina bibiteyingo.

Nga so uyigano ngano ngu, Polndo oni simoo bareno etuyeroro, ngandiro ete. Noore merako oni simoo bare oorootetoku nga ngu, noore Anut doongeyimo weti mbumbuwadodo oorooteto. Ngundiromu ngu, ene noore gome metemi nenengo, Anut doongeyimo ma tunootewato. Kini, noorengo ko guradiro guradiro, ko, noorengo murinani nguya guradiro guradiro teteto. Ene noore Yisas Krayisro ingootooye, nowoondonanimo hamoo tero ngu, asa, Anutdo ngu noore oni simoo baredoya, nenengo oni, ero ngu, asa, enendo noorengo mbumbuwa andangeyunowa.

Polndo ngu Rom merako nguno oorowuwero gome ingoote. Ene nguno oororo, Anutro

Mandeni Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoro, ko oni nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu mera gidesina oorootenggoku, ngu yanggango yunowero eyingo. Asa, ngu mera gidesina oni oorootenggoku, ngu Yuda oni simoo bare, ko gidega ngu ene Girik oni simoo bare oorootenggo. Asa, nga so uyigano ngano ngu, oni simoo bareno Polndo ko tero endeyootoni, oni simoo baredo ene hoorooweyingomu nguro ete.

Arisa, mande gumi ngu nga so uyigano ngandiro ooroote:

* Kambayeroyingo mande ko so uyiga ngaro ingonduduni nguya ooroote. 1:1-17.

* Oni simoo bare bidodo biyomi oodoyi ngu, asa, Anutdo noore yomburiyerowa. 1:18-3:20.

* Roogo keyoweroyi, nguro oo muringga ngundo ngu, mete noore mbumbuwanonggo yoyowa. Kini, ngu nowoondoye ebe ino ino teweroyi nguro muri, asa, Krayisro nowoondoyemo hamoo tero oodoyi ngu, asa, ngu muringgano ngunonggo ngu noore yoyowa.3:21-4:25

* Noore ngu komo Krayisya yowuruwoowatoku, ngunonggo ngu noore keta sugi sugi suwooyi sano oruweroyiga, ngu yowato. 5:1-8:39.

* Iserel oni simoo baredo ngu Anut kootu inoyingo. Ene kootuyisina Anut enengombo ko yoyoro, enengo nowoondoyemo hamoo teyingo pawa newendemo ko yoyowero ombuwa. 9:1-11:36.

* Kristen oni simoo barero muri gome nenengo.12:1-15:13.

* Polndo kambayeroyingo mande ero, enengo ingonduduye ngu yokutuyeroyingo. 15:14-16:27.

Aposel Polndo Ko Teyingo, Nguro Muri

1 No Polndo, no Krayis Yisasro kirikiri oni.
Yisasdo no noyoro, enengo ko oni kirarongo
(Aposel), rogoneroro noyewo. No nguno Anu-
tro Mande Keta Mesarango ngaro koyi teweroyi
noyewo.
2-3 Kurimi oorengo, Anutdo enengo Mande Keta
Mesarangongga ngu ero gosiyoro, ngu enengo
Nangoni Yisas Krayis, nguro eyingo. Ngu enengo
ingondudu eyingo onino etoni nakangoyingo. Yo,
ene Dewit oni urungga nguro sowenimonggo oni
oorengo tunooteyingo.
4 Ene Anutro nangoni yanggangonidodo, ene
Yuka Kundingiyimbo yeni tunooteyingo. Yo,
Anutdo merenonggo Yisas yokutuwooyingo
naruno, nguno yootunoro etuyeroote. Ngu
hamoo, ene noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, ngu Anutro nangoni.
5 Anutdo, Yisas Krayisnonggo sumange yoro
yunowo. Krayis oowooyimonggo noyoro, enengo
ko oni kirarongo (Aposel), enengo kono ngano
yoyewo. Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare
mera bidodomonggo negoyerootoni ngu, Yisasro
nowoondoyemo hamoo tero, enengo mandeni
keyowanggo.
6 Ye Rom merako oni simoo bare nguya
Anutdo ye negoyerowoku, nguro ye Yisas Kray-
isro menongga ngu kuri ingowonggoku, ngu ye
keyoyi.
7 Ye simoo bare Romno oorootenggoku, ye
Anutdo kuri newende ye yunoro enengo ero
negoyerootoni, nondo mande nga, yengo nakan-
gooteno. Anut noorengo awanani, nguno yem-

boongetoowe, nguya noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo sumange noore suwooyi sano yunorootoni, nguno ye nowoondoye imakeyingomo oriyi.

Polndo Rom Merako Oni Simoo Bare Ngu Yeyowero Ingoyingo

8 Mera bidodomo, oni simoo bare yengo nowoondoyemo hamoo teyingo gomengga ngu mande ingootoyi, nguro no ngu oni oni tero, Anutno Yisas Krayis oowooyimo, esosootero yemboongeteno.

9 Nowoondone bidodo Anut Nangonimboro Mande Keta Mesarango wesiyoro yunoro ngu, ngu no Anutro ko oni nenengo tunooteteno. Nguro ngu, Anut kuri ingowoku ngu, suwooyi sano no yengo ingondudu tero, Anutno yemboongeteno.

10 No yeno omburo, yeyowero ingondudu urungga teteno. Nguro ngu, no suwooyi sano yemboongetenoku ngu, Anutno mete tetoni ngu, ene oore gura etunerootoni, nguwoore omburo yeyowano.

11 No ye yeyowero nowoondone gome ingoro hahangeteno. Ndadiro nguro, nondo ye Yuka Kundingiyi, ngundo oo kingo duwoo yunootenoku, nguro ye nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunowa.

12 Ngu ngandiro. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo no hoorooweneroot oni, ngundiro nangge, no nowoondonemo hamoo teyingo, ngundo ye hoorooweyerowano. Ngundiro tewatoku, ngundo noorengo bidodo

Yisasro nowoondonanimo hamoo teyingo ngu,
yanggango teyinowa.
13 Ye Kristen dobookurine, ye komo gome in-
goyi, ero ingooteno. Naru oowooyingga, no
yeno oorowuwero ingootoowe, ene oo oowooy-
inggado noro oore ukingoote. Noro kone
oorengo, ngundo oni simoo bare sowe gidarega,
Yuda oni kini hoorooweyerootoni, Yisasro simoo
bare tetenggo. Ngundiro nguro, no ye nguya
hoorooweyeroro, yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu, yanggango teyunowero ingooteno.
14 Anutdo oo gome no nunowoku, nguro no
Anutno wetidodo. Nguro ngu, no komo oni simoo
bare bidodo hoorooweyerowano. Ngundiro
nguro, no tuko oni, konggi oni nguya, ingondudu-
dodo oni, ko, ingonduduye kini oni nguya, no
komo ngu bidodo hoorooweyerowero ingooteno.
15 Ngundiro nguro, no nowoondonemonggo
ngu, ye Rom merako oorootenggoku, nguro
nguya, mande keta gome nga yeno ewero in-
gondudu teteno.

Mande Keta Mesarango Ngu Anutro Yanggangoni

16 No Anutro Mande Keta Mesarango ngaro
ma oyimoneroote. Ndadiro nguro, Mande Keta
Mesarango ngu Anutro yanggangoni. Ngundo
ngu, ene mete yoyeni, Anutdo oni simoo bare
nguro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu,
ngu yoyowa. Koretero, Yuda oni yoyoro, kootuy-
isina, oni sowe gidarega nguya yoyowa.
17 Anutro mande, ngundo oni yoyeni, oni
gome nenengo oorengo tunootewanggo. Oni

nenengo yeni tunooteweroyi ngu, Anutro murini tunootero oruweroyi ngu, oo bidodo Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo nangge yeni tunootete. Anutro mandeno, ngu kuri ngundiro eyingo.

Oni ene Mande Keta Mesarango ngu gome ingoro, nguro ene nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, asa, ene oni nenengo tunootero, suwooyi sano keta oruweroyi ngu yowanggo, ero eyingo. (Habakuk 2:4)

Oni Simoo Bare Bidodo Anut Kootu Inootenggo

18 Noore ingooteto. Anutro sanggirini, ngundo oni bidodo merakono muri biyomi, ko, weti mbumbuwa tetenggoku, nguro sambo endemonggo omburo, ngano tunooteroroote. Oniro weti mbumbuwaye, ngundo Anutro mande wiriyoro, yoro oongootenggoku, nguro Anutro sanggirini, ngu oni nguno tunootewa.

19 Oni bidodo Anutro murini ingootenggo. Anutro hamoo ingoweroyi, ngu mandeni tunoo oorengo oorooteku ngu, Anut enengombo kuri etuyeroyingo.

20 Kurimi oorengo oo bidodo yeyingo naruno, Anut ene suwooyi sano, yanggangonidodo, enengo murini ootootoni, ngu bidodo onindo kenoro ingootenggo. Yo, oni ene Anutdo mera nga oo bidodo yeyingo, ngu kenoro, nguno ngu, Anutro murini nguro yanggangoni oo nguya kenoro ingootenggo. Ngundiro nangge, kootuyisina, onindo enengo weti mbumbuwaye oongooweroyi oore gura kini. Nguro ngu, ene ma ingooteto, ero ma ewanggo.

21 Oni ene Anutdo mera ngano oo yeyingo, ngu
kenoro ingootenggo. Ene Anut hamoo oorengo,
ero ma ingoro, nguro bingami ma okooyingo.
Eneno oni oni nguya ma teyingo. Kini, ene
Anut kabetero, ene kingo oo godagodange nguno
ingonduduye nguno nangge yero, nowoondoye
ooreriko oorootenggo.
22 Ngundiro nguro, ene ingondududodo oni,
ero etenggoku ngu, ene Anut doongeyimo, ene
oni ingonduduye kini tunootetenggo.
23 Anut duridarinidodoga ngu ma kumooteku,
ene ngu kootu inoro, nguno nguya yambo
mande ma tetenggo. Ene ngu merako ngano
oo kumootenggoku, ngu gabogaboyi tero, ngu
bingamiye okooro, nguno yambo mande teyingo.
Oo kumootenggoku ngu ngandiro: oni, nu,
nusako, siresoombaraku, oo kekandeyedodomu
endeyootenggoku, ngu gabogaboyemo tero,
nguno yambo mande tetenggo.

Muri Biyomi Gura Gura

24 Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni,
enengo muriye biyomi, ngundo yoyoro, nowoon-
doye sugabododo teyunootoni, ngunonggo
enengombo buribari endeyootenggokuno,
goweye yeyi, biyomi oorengo yetenggo. Nguno
goweye yomburiyoro, nguno oyimo yootenggo.
25 Ngundiro oni simoo bare ngu, ene Anutro
hamoo mande ngu ma keyoro, ene Setanro go-
dange ngu nangge keyoyingo. Yo, ene Anut mera
ngano oo bidodo yeni tunooteyingongga, ngu
kootu inoyingo. Yo, ene Anut oowooyi bingami
ma ero okooyingo. Kini, ene Anutno yambo

mande teweroyi ngu ma tero, ene Anutdo oo
merako ngano yeyingo, oo nguno nangge yambo
mande teyingo.
26 Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni, ene
muri biyomimo oodoyi, enengo baresumooye
ngu kame nenengo teweroyi muri ngu yokoro,
bare gidarega ngu sebobarese tero, muri biyomi
ngu, keyororootenggo.
27 Simoo nguya ngundiro nangge,
baresumooye yoyokoro, ene simoo gidaregaya
enengo nangge sebobarese terorootenggo.
Nowoondoyemo muri biyomingga, nguro
nangge, hahangerorootenggo. Ene oni
dobookuriyeboya muri biyomi ngu nangge
tewonggo. Simoo enengo nangge oyimo mande
ngu oni gurano tetenggo. Oni enengombo enengo
muriye biyomi tetoyi, Anutdo nguro goweyemo
kowuri urungga ngundiro nangge gumi yunoote.
28 Oni enengo ingonduduyemonggo, Anutro
muri nenengo ngu yokoyingo. Ngundiro nguro,
Anutdo yoyokootoni, enengo muriye biyomi, ngu
nangge ingoro keyootenggo. Nguno ngu, ene
ingondudu muriye gura gura, Anutdo oniya ma
tewero, ero rogo teyingo, ngu teyingo.
29-30 Ene muri biyomi, ngundo nangge,
nowoondoyemo angete. Ngu ngandiro:
weti mbumbuwa biyomi; oniro oo
kenomayingoweroyi; oni songomboya muri
biyomi tetenggo; oni gidarega nguro sitowiye
kenoro, nguro nowoondoye biyomi ingoweroyi;
oni ureyi kumooweroyi; bigibogu ronggesambi;
oni ganayeroro enengo oo sitowi yoweroyi;
oni gidarega goweye sanggawero mande

biyomi etenggo; ngundo nangge nowoondoye
angetenggo. Yo, ene oni kootuyesina mande
biyomi ero oowooyi yomburiyoweroyi; Anutya
mundi tero manggaru teweroyi; windawinda
tero, enengo oowooyi bingami okooweroyi; ene
muri biyomi keta nguya yeyi tunootetoni; ko, oni
ene awanamoyemboro mande ma keyootenggo.
31 Oni ene ingonduduye kini; ene oni mande
etenggoku ngu, ene enengombo ngu ma key-
ootenggo. Ene dobookuriyeboro nowoondoyi
ma tero, oni gidaregaro nguya nowoondoyi ma
teyingo.
32 Anutro mamana mande nenengo ngu
ngandiro ewoku, oni muri biyomi buribari
ngundiro tetenggoku ngu, ene Setanro ende
biyomi de nombo ma kumooweroyi nguno
oororo oruwanggo. Ngundiro oni simoo bare
ngu, ene komo ngu Anutro mamana mandega
ngu gome ingoro, ene ngu yokoro, kootu inoro,
muri biyomi nangge terorootenggo. Ene ngu
muringgano nguno ootooro, ngunonggo oni
gidarega nguya yoyoro, ngu muri biyomingga
ngu etuyeroweroyimboro nguro oni oni tero,
nowoondoye bidodo nguro nangge ingootenggo.

2

Anutdo Wirikoyeroweroyi, Ngu Nenengo Oorengo

1 Ye simoo bare bidodo oni gidarega goweyemo
mande biyomi etenggoku, ngu no ye songomo
songomo eteno. Ingoyi, ye oo ngundiro tetoyi
ngu, asa, kootuyisina wirikoyeroyingo naruno,

Anutdo yengo muriye nguya ngu ngundiro wirikoyerowa. Ngu muringgano ngunonggo yengo goweye bungomo mande nguya etenggo. Ndawugaro? Ye oni songo goweye bungomo nguno mande biyomi etenggokuro nguro, naru bidodomo, yengombo nguya ngundiro muringga ngu terorootenggo.

2 Noore hamoo ingooteto. Oni muri biyomi ngundiro tetenggoku, nguro gumi biyomi urungga oorengo Anutdo yunowa. Ndadiro nguro, Anutdo oo bidodo wirikoweroyi naruno, ngu nenengo oorengo wirikoyerowa.

3 Ge mera ngaro oni nangge, ge oni gurado oo teteku, ngu bungomo mande ma ewero. Ndadiro nguro, gengombo nguya ngu muri biyomingga, ngu tete. Ngundiro tetekuro nguro, ge Anut doongeyimo ma kombitewa. Kini, Anutdo gengo muringge nenengo wirikowa.

4 Naru pirunggano, Anutdo ge gome sobogeroro yobasigeroote. Ene suwooyi sano nowoondoyi tero, sobogeroro ootooro, geya sodedo ma sanggiri tete. Yo, Anutro murini gome metemi. Ge bine nguro ingootoyi, kingo oo ngundiro tete? Kini, Anutdo ngu muringga tero hooroowenggerootoni, nowoondoge yowoorengoya, Anutro nowoondogemo hamoo tewa.

5 Ene ge komo nowoondoge gagiwi, nguro ge nowoondoge Anutro ma ingoro yowoorengoote. Ngu muringgano nguno, gengombo gengo muri biyominggega ngu, soweyootoyi urungga tete. Ngundiro nguro, kootuyisina, naru gurano, Anutro sanggirini ngu tunootero, nguno ngu enengo

yanggangonidodo, gengo muringge biyomi ngu
nenengo wirikootoni, nguno ge biyomi gumi
yowa.
6 Yo, hamoo, Anutdo oni simoo bare
bidodoboro oo muri tewonggoku, nguro gumi
ngundiro nangge yunowa.
7 Anutdo sugi sugi oruweroyi ngu oni ngandiro
yunowa. Oni ene suwooyi sano muri gome
nguro ko yanggango tetoyi, Anutdo enengo
duridarinidodo bingamiyedodo teweroyi, ko,
sugi sugi keta oruweroyi ngu yunoni, ero in-
gootenggo. Ngundiro oni ngu Anutdo sugi sugi
keta oruweroyi ngu yunowa.
8 Ene oni gidaregado ngu enengomboro nangge
ingootenggo. Ene mande hamoo ngu kootu
inoro, Anutro muri gome nenengo, ngu ma
keyootenggo. Nguro ngu, Anutdo ngu oni
nguya sanggiri biyomi tero, ogingo gumi urungga
yunootoni yowanggo.
9 Yo, hamoo, oni bidodo muri biyomi teteng-
goku, nguro Anutdo kowuri ogingo urungga
oorengo yunowa. Enengombo muri biyomi
tetenggoku, nguro Yuda oni simoo baredo kowuri
koretero yootoyigogo, kootu, oni sowe gidarega
enebana kowuri ngundiro nangge yowanggo.
10 Ene oni simoo bare mande muri gome
nenengo tetenggoku ngu, asa, Anutdo sambo
endemo oowooyi bingami gome metemi, ngu
inootoni, newende imakeyingomo sumangeyi
oruwa. Ngundiro ngu, Yuda oni ngu koretero, ko,
oni sowe gidarega ngu kootu nguya yowanggo.
11 Anut doongeyimo, oni oowooyedodo,
ko, oowooye kini oorootenggoku ngu

wirikoyeroweroyi rogo guranangge oorengo ereremo ooroote.

12-15 Ngu ngandiro: Anutdo oni bidodo weti mbumbuwa tetenggoku, nguro ogingo gumi biyomi yunowa. Yo, hamoo, oni bidodo Mosesro mamana mande ma ingoro, weti mbumbuwa tetenggoku ngu, asa, Anutdo ngundiro oni ngu ogingo gumi yunootoni, ene Setanro ende biyomimo uwanggo. Ndadiro nguro, Anutdo enengo mamana mande ngu nowoondoyemo yetoni, ngundo newende sanggawetoni, ene muri biyomi ngundi metemi tewonggoku, ngu nenengo etuyerowo. Ngundiro nangge, Yuda oni simoo bare bidodo Mosesro mamana mande ingoro oorootenggoku, ngundo weti mbumbuwa tewanggoku ngu, asa, Anutdo ngu oni nguro muriye, wirikoyeroro ogingo gumi biyomi nguya yunowa. Ndadiro nguro, ene mamana mande kuri inowonggoku , ene ngu kootu inoro, ma keyoyingo, nguro ene oonootewanggo. Yo, hamoo oorengo, oni ene Anutdo muri gome nenengo onindo teyi, ero ingooteku, ngu tetoyi ngu, asa, Anutdo ngu oni ngu yoyowa.

16 Nga mande ketangga Anut wirikoyeroweroyi, nguro nondo wesiyoro etenoku nga, ngu kootuyisina, ngundiro tunootewa. Oni enengo mande muriye bidodo oongooro tetenggoku ngu, Anutdo oni bidodo nenengo wirikoyerowa. Ene ngu wirikoyeroweroyi kongga ngu, Anutdo ngu Yisas Krayis inootoni tewa.

Yuda Onindo Mamana Mandero Nowoondoyemo Hamoo Tetenggoku, Ngundo Ene

Hoorooweyerowa

17 Yengombo noore Yuda oni, ero etenggo. Yo,
ye Mosesro mamana mande ngu nowoondoyemo
hamoo tetenggoku, nguro nangge ingoro, nguno
yengo bingamiye nangge ero okooro etenggo. No
Anutro oni, ero meno manggaru kingo etenggo.
18 Ene ye Anutro mamana mandeno etuye-
rootoyi, ye ingowonggoku Anutdo ndawu ooga
yeno yeni, tunootewaku ngu, ngundiro nguro,
ye muri biyomi, ngundi, metemi ngu wirikoro
ingootenggo.
19-20 Ye ngandiro ingondudu tetenggo. Mamana
mandeno, noore kuri hamoo mande ngu muri
ingoro yowooto. Ngundiro nguro, noore Yuda oni
Anutro mamana mande ma ingoyingo, doongeye
kiringo ngundiro, ngu oore etuyerowato. Noore
Yuda oni ngu oni ooreriko oorootenggoku, nguro
soru himi. Noore ngu oni ingonduduye kini, ngu
Mosesro mamana mande ngu etuyeroro, nguro
ingondudu yunoweroyi oni oorooteto. Noore
simooye bobodi Mosesro mamana mande, nguro
etuyeroyingo oni oorooteto, ero ingootenggo.
21 Yo, ye oni gidarega muri gome metemi
etuyerootenggoku, ndawugaro nguro, yengombo
yengo ma etuyerootenggo? Yo, ye oni songom-
boya, ye yakaka ma tewero, ero etuyerootenggo.
Ene no ye sumoo yunooteno. Yengombo nguya
yakaka tetenggo, bine?
22 Ye ngandiro nguya etenggo. Oni eram-
barisa oruweroyi ngu yokoro, buribari ma endey-
owero. Ero etuyerootenggo. Ene no ye sumoo
yunooteno. Yengombo nguya buribari endey-
ootenggo, bine? Ye ngandiro nguya etenggo. No

oombooro biyomimo ma yemboongewano, ero
eyingo. Ene no ye sumoo yunooteno. Yengombo
nguya ngu oombooro oo nusako gabogaboyi
yakakayi yoro, yengo yano yetenggo, bine?
23 Ye yengo oowooye bingamiye nangge okooro,
meno manggaru kingo etenggoku ngu, noore
Anutro mamana mande ingooteto, ero eyingo.
Ngundiro ero ngu, ngu weti mbumbuwa tero,
ngundo Anutro mamana mande ngu yomburiy-
owonggo. Ngundiro muringgano nguno, ye Anut
oowooyi ngu yomburiyoro, oyimo teyinootenggo.
24 Anutro mandeno, ngu ngandiro nakan-
goyingo.

Ngu yengo muriye biyomi, nguno oni sowe
gidaregado Anut oowooyi yomooyinoro
yomburiyootenggo. Ero nakangoyingo.
(Ayisaya 52:5)

Onendo Ngu Yuda Oni Oorengo?

25 Yuda oni ngu Anutro sunggiga goweyemo
ngudodo ngu, ene Anutro oni oorengo etuye-
roote, bine? Ene mamana mande keyoro ngu,
ngu sunggiga ngu gome oorengo. Ene ye ma-
mana mande ngu karongoro ngu, sunggiga yeno
oorooteku ngu, kingo oo ngundiro tunootewa.
26 Nguro ngu, oni ene sunggi goweyimo ma
yeyingo ngu, ene mamana mande ngu gome
keyoro, muri gome nenengo ngu tewaku ngu, asa,
ngu oningga ngu Anutromu. Ene Anut doongey-
imo, sunggi eneno kuri oorooteku, ngundiro ene
sunggidodo.
27 Oni ngu sunggiga ngu kini, ngu oni ngu Anu-
tro mamana mande gome keyoro, ngunonggo

enengombo ye Yuda oniro muriye kenoro, ngu mamana mandeno wirikoyerowanggo. Ndadiro nguro, ye mamana mande nakaya yeno oorooteku ngu, ko, yeno sunggiga ngu nguya ye goweyemo oorooteku, ngu ene ye mamana mande ma keyootenggo.

28-29 Ndawu oningga ngu Yuda oni? Oni gura ene sunggi ngu goweyimo nangge, ngu Anutro oni kini. Kini, oni gura ene sunggi ngu, ene newendemo oorootekungga ngu, ene Yuda oni oorengo Anutromu. Sunggi hamoongga nga Anutnonggo Yuka Kundingimbo yoro omburo, oni nowoondoyemo yete. Ngundiro oningga ngu, oni doongeyemo oowooyi kini. Ene Anut doongeyimo ngu, ene oowooyi bingamidodo ooroote.

3

Muri Biyomi, Ngundo Mande Muri Gome Ngu Yeni, Ma Biyomi Yewa

1 Ngundiro nguro, Yuda onindo oni sowe gidarega ngu ndawu oogaro dagayerootenggo? Ndawu oo metemingga goweyemo sunggiga nguno tunootete?

2 Yuda onindo ene oo gome guradiro guradiro ooroote. Koretero ngu ngandiro: Anutdo enengo mandeni ngu Yuda onino yetoni, ngundo sobowooyi, ero yunoyingo.

3-4 Oni gidarega, ene Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggangoye urungga kini, nguro ene oo gura tewero ero ewonggoku, ngu ma tetenggo. Ngundiro nguro, Anutdo nguya enengo mande ero gosiyoyingo, ngu ma tewa,

bine? Hamoo oorengo kini. Nguro ngu, oni bidodo godange mande etenggoku, suwooyi sano Anutdo mande oo ero gosiyoyingo, ngu bidodo temukowa. Anutro mandeno, ene Anutya ngandiro ete.

Gengo mandege ngu, hamoo oorengo nenengo. Ene onindo gengo mande wirikowero tewanggoku ngu, gedo ene dagayerororuwa. Ero eyingo. (Sam 51:4)

5-6 Ndadiro nguro, oni gidaregado mande ngandiro etenggo. Noorengo mande muri biyomi ngu, Anutro mande muri nenengo ngu yeni tunootetoni, ngu mete noore weti mbumbuwa urungga tewato, bine? Noore muri biyominani, ngundo Anutro murini ngu yeni tunootetoni ngu, ndawugaro Anutdo noorengo weti mbumbuwa nguro gumi yunowa? Ene no Polndo eteno. Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo kini. Anut nenengo kini tetoni ngu, ndadiro tero, ene mete endeni endeni oni simoo bare bidodoboro muriye ngu wirikoyerowa. Kini, Anut ene oo bidodoboro urungga oorengo.

7 Ene noro godange mande, ngundo Anutro murini metemi yeni tunooteteku ngu, ngundo yeni, oowooyidodo tunootewaku ngu, arisa, ndawugaro nguro, no komo weti mbumbuwadodobo nguro kowuri gumi yowano?

8 Ene noore ngandiro ingowato. Noore weti mbumbuwa oo biyomi temukootooye, oni simoo bare kenoro ingootoyi, Anutdo nangge, ene muri gome nenengo tewa. Ene no Polndo eteno. Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo oorengo kini. Oni

mande ngundiro etenggoku ngu, Anutdo nguro
gumi biyomi oorengo yunowa.

Oni Simoo Bare Bidodo Weti Mbumbuwadodo

9 Ndadiro ingonduduga tewato? Anut doongey-
imo, noore Yuda onindo oni sowe gidarega da-
gayeroro oorooteto, bine? Hamoo oorengo kini.
No kuri ewonoku ngu, Yuda oni, ko, oni sowe
gidarega nguya noorengo bidodo weti mbum-
buwabo wiriyeroro, gosiyerootoni oorooteto.
Nguro Anutdo noorengo bidodoboro mande
yosanggawero ete.
10 Anutro mande ngandiro nakangoyingo.
Oni gura gome nenengo ma ooroote. Kini, oni
bidodo biyomimo oorootenggo.
11 Ndadiro nguro, oni gura Anutro
ingondudunidodo nguya kini. Oni gurado Anut
nguya kenowero ma erewetenggo.
12 Kini, oni bidodo kuri Anut kootu inoro yokoro,
ene kuri oni biyomi oorengo temukoyingo. Oni
gurado mande muri metemingga ma tetenggo.
Hamoo oorengo guranangge ma ooroote. (Sam
14:1-3)
13 Ye mande manggoyemonggo, ngu usembi mere
ndindingo biyomi ooreteku ngundiro. Ene
mebuyemonggo, mande godange oowooy-
ingga oorengo etenggo, ero eyingo. (Sam
5:9)
Ene oni goweyi yomburiyerowero mande gu-
radiro etenggoku ngu, sire dingeyi biyomi
oni yokitoni, kumootenggoku ngundiro,
ero eyingo. (Sam 140:3)
14 Ene suwooyi sano, oni kootuyisina yomooyi-
noro mande biyomi, sanggiri mande

kowoo ngu nangge manggoyemonggo
etoyi tunooteroroote. Ngundo oni kowuri
yunootenggo, ero eyingo. (Sam 10:7)
15 Ene sodedomangge oni songomboya sanggiri
tero, yudoyi kumootenggo.
16 Suwooyi sano, ene oo oowooyingga
yomburibariyoro, ngunonggo kowuri urungga
oni yunootenggo.
17 Ene oni simoo baredoya nowoondoye gobooro
yero, imakeyingomo oruweroyi muri, ngu ma
ingootenggo, ero eyingo. (Ayisaya 59:7-8)
18 Ene nowoondoyemonggo Anutro boda ma
sosoretenggo. Ero eyingo. (Sam 36:1)
19 Noore ingooteto. Oni simoo bare Mosesro
mamana mande newendemo oorootenggoku
ngu, ene komo mamana mande keyoyi. Nguro
ngu, oni gurado ngandiro ma ewa. No oni
nenengo oorengo, ero ma ewa. Kini, noore
mera bidodomo oni simoo bare, noore Anut
doongeyimo, weti mbumbuwadodo oorootetoku
ngu, noore nguro gumi yowato.
20 Ndadiro nguro, oni ene mamana mande
ngu nangge keyoro ngu, ene Anut doongeyimo,
mamana mande ngundo hooroowetoni, nenengo
ma tunootewa. Hamoo oorengo kini. Mamana
mande nguro koni ngu, noorengo weti mbum-
buwanani ngu yeni tunootete.

Oni Ene Yisas Krayis, Nguro Nowoondoyemo Hamoo Tewanggoku Ngu, Asa, Anutdo Oni Nenengo, Ero Ewa

21 Ataga, Anutdo oore keta gura oni simoo
bareno yootunoro, etuyerowo. Nguro muri

ngandiro. Anutdo enengo doongeyimo, oore oni
nenengo oorengo tunooteni, ero ingoro tewo.
Ngungga ngu mamana mande kurimi ngu gome
keyoyingo, nguro ooreyimo kini. Ngu ene songo
oore gurano tunootewo. Kurimi, Anutro in-
gondudu eyingo oni, nguro nakaya, ko, mamana
mandeno nguya ngandiro eyingo.

22 Nga Anutro muri nenengongga nga, ngu
ngandiro. Oni ene Yisas Krayis, nguro nowoon-
doyemo hamoo tewanggoku ngu, asa, Anutdo
ngu oni nenengo, ero, oowooye gome metemi
ewa. Hamoo oorengo, oni gura ene oore songo
guradiro ma tewa.

23 Kini, noore bidodo weti mbumbuwadodo
tero, Anutro murini ma keyowooto. Ngundiro
nguro, noore Anutro ende duridarinidodoga
nguno ma uwato.

24 Ene Anutro sumangeni ngu, Yisas Krayis
nguro koni, ngundo noore uriyeroro, ko yoy-
oyingo. Ngungga ngu Anutdo noore kingo duwoo
yunoyingo. Nguro ngu, Anutdo nooreya oni
nenengo, ero eyunoote.

25 Kurimi, Anutdo Yisasno sunggi yero eyingo.
Yisasdo kumootoni, ko, enengo sidudaroni, ngu
wendoni omburo, ngundo oni enengo nowoon-
doyemo hamoo tetenggoku, nguro weti mbum-
buwa ngu sonowooro yoyowo. Yo, hamoo,
kurimi, Anutdo ememangge ko tero, oni simoo
baredoro weti mbumbuwa nguro gumi biyomi
sodedo ma yunoyingo.

26 Ngundiro nguro, ene ataga nga ngu, enen-
gombo enengo muri nenengo ngu gome tunoo
oorengo etuyeroote. Nguro ngu, noore in-

gooteto. Anut enengombo ngu nenengo oorengo.
Ngundiro nguro, oni simoo bare bidodo Yisasro
nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutdo
ngu oni simoo bare nguya oni nenengo gome, ero
ewa.

27 Ngundiro nguro, noorengo bingaminani ero
okooweroyi, oore gura ma ooroote. Ndawu
oogado ngu oorega ngu doongoowo? Mosesro
mamana mande nga keyoro, ngunonggo noore
mete oni nenengo tunootewato? Ngu hamoo
oorengo kini. Yisasno nowoondoyemo hamoo
teweroyi oorega, ngu nangge noore mete oni
nenengo oorengo tunootewato.

28 Noore ngandiro eteto. Oni Yisasno newen-
demo hamoo teteku ngu, Anutdo oni nenengo ero
ewa. Yo, hamoo, oni ene mamana mande nguro
ooreni, murini keyooteku, nguno Anutdo ene oni
nenengo, ero ma ewa.

29 Anutga ngu, Yuda oniro Anut nangge, bine;
ngundi, oni sowe gidaregaro Anut kini, bine?
Hamoo oorengo kini. Anutga ngu oni bidodoboro
Anut.

30 Yo, Anut guranangge ooroote. Nguro
Yuda oni nowoondoyemo hamoo tewanggoku
ngu, Anutdo oni nenengo gome oorengo, ero
ewa. Oni sowe gidarega nguya nguro nowoon-
doyemo hamoo tewanggoku, Anutdo oni ne-
nengo oorengo, ero ewa.

31 Nowoondoyemo hamoo teyingo muringga
nguno, mamana mande yomburiyowa, bine?
Ngundiro nguya kini. Nowoondoyemo hamoo
teyingo muringga, ngundo mamana mande yang-
gango teyinoro, yeni dikate.

4

Anutdo Ebarahamya, Oni Gome Nenengo Oorengo, Ero Eyingo

1 Nguro noore ndadiro ewato? Ebaraham ngu noorengo osinani. Ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo muringga, ngu etuyerowo.
2 Ene Anutdo Ebarahamndo ko tewoku, nguro oni nenengo etoni ngu, asa, nguno ngu, Ebarahamndo enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, ngu mete. Ene ngu nenengo oorengo kini. Ngu Anut doongeyimo, Ebaraham enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, ngu ereremo kini.
3 Anutro mandeno ngandiro ete.

Ebarahamndo, Anutro mande ngu ingootoni, hamoo tetoni, nguro Anutdo ngu kenoro eyingo. Ge oni gome nenengo oorengo, ero eyingo. (Yenisis /Stat 15:6)

4 Noore nguno ingooteto. Oni ene ko tero, uriyi yootekungga ngu, sobosobo oni, ngundo sumange tero yunoote, ero ma ewato. Kini, ngu koro uriyi gumi yootenggo.
5 Oni gura Anutro mamana mandero koyi ma tero, ene Anutro newendemo hamoo tewaku ngu, Anutdo ngu muringgano nguno weti mbumbuwadodo oningga nguya oni nenengo, ero ewa. Anutdo ngu nowoondoyemo hamoongga, ngu nangge ingootoni, ngu muri gome nenengo oorengo tewa. Ngungga ngu, koro uriyi kini. Ngu Anutro sumangeni kingo yunoote.
6 Dewitdo nguya mande ngandiro eyingo. Anutdo oni nenengo eteku ngu, nguro oni ene mete oni

oni tewa. Anut enengombo oni nenengo etoni,
onindo ngundiro ma tetenggo.
7 Dewitdo ngu ngandiro nakangoro nguya eyingo.
Anutdo oni weti mbumbuwa muriye
biyomiye ngu kuri andangero wiriyoro
yokoyinowoku, nguro ene mete oni oni
tewanggo.
8 Ndadiro nguro, Anut Oo Bidodo Simburi
Urungga, ngundo oniro weti mbumbuwa ngu in-
goro, nowoondoyi teyunoro, enengo weti mbum-
buwaye ngu kabeteyunootoni ngu, nguro ene
mete oni oni tewanggo. Ero eyingo. (Sam 32:1-2)
9 Ngu oni oni teweroyiga ngu Anutdo
yunowoku ngu, Yuda oniro nangge kini. Ngu
oni sowe gidaregaromu nguya. Nguro damoni
ngandiro. Ebaraham Anutno newende hamoo
tetoni ngu, Anutdo ngu kenoro, oni nenengo
oorengo, ero eyingo.
10 Arisa, Ebaraham ndadiro oodoni, nguro
Anutdo ene kenoro, ingoro, ene oni gome ne-
nengo oorengo, ero eyingo. Ene bine, kuri goweyi
yomosiyoro sunggidodo teyingomo? Kini, ene
goweyi ma yomosiyoro, sunggidodo teyingomo,
nguno ene Anutro newendemo hamoo tetoni,
nguro Anutdo ngu kenoro, nguro oni gome ne-
nengo oorengo, ero eyingo.
11 Ebaraham ene goweyimo sunggiga ngu
ene goweyimo ma yoyingo ngu naruno, ene
Anutro newendemo hamoo teyingo. Ngu naruno,
Anutdo oni gome nenengo oorengo, ero eyingo.
Ngu sunggiga Ebaraham goweyimo teyinowoku
ngu, Anutdo oni nenengo, ewokungga, ngu
yootunowo. Ngundiro nguro, oni sowe gidarega

nowoondoyemo hamoo tetenggoku nguya, ngu sunggiga goweyemo kini, nguro osiye koreteyingo. Yo, ene nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguya nangge Anutdo oni gome nenengo, ero ete.

12 Yuda oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Ebaraham newendemo hamoo teyingo ngundiro tewanggoku ngu, ene goweyemo ngu sunggiga ngudodo tetenggoku ngu, nguro nguya osiye koreteyingo ngu Ebaraham. Ndadiro nguro, Ebaraham kuri goweyi ma yomosiyoyingo naruno, ene Anutro newendemo hamoo teyingo.

Anutro Sunggi Mande Ero Gosiyoyingo, Ngu Oni Anutro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Nguromu

13 Ngu sunggi mandega ero gosiyoyingongga ngu, Anutdo Ebaraham enengo sowenidodo yunoyingo. Ngu mera bidodomo yoweroyimboro eyingongga ngu, mamana mandenonggo kini. Ebaraham ngu Anutro mande ngu ingoro, ene gome dowooro, ngu keyoro, Anutro newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo Ebarahamya, oni gome nenengo oorengo, ero, nguro nangge, sunggi mande ngu, ero gosiyoyingo.

14 Ngu ngandiro. Oni ene mete mamana mande nangge keyoro ngu, newendemo hamoo teyingo, ngu kingo oo ngundiro. Ene ngundiro nguya kini.

15 Anutdo kowuri urungga oni mamana mande ma keyootenggoku, ngu yunowa. Mamana mande kini ngu, asa, oni weti mbumbuwaye nguya kini.

16 Ngundiro nguro, Anutdo Ebaraham, ko,
enengo osisembeni ngudododoboro sumange
teyunoro, ngu mande sunggiga, ngu ero
gosiyoyingo. Ngundiro nguro, oni ene oo Anutdo
ero, sunggi mande ero yunowoku ngu yowero
ngu, ene komo nowoondoye Anutno yero, nguro
nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene ngu
yowanggo. Ngu oo ngu oni mamana mande
gome dowootenggoku, nguromu kini. Oni bidodo
Ebaraham newende ngundiro nowoondoyemo
hamoo teyingo, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega
nguya, ngundiro nangge yowanggo. Ebaraham
ngu noorengo bidododoboro nowoondonanimo
hamoo teyingo, nguro sambanani koreteyingo.
17 Anutro mandeno, ngandiro nakangoro
eyingo.

Oni simoo bare oowooyingga mera bidodomo
nguro awaye, nondo ge goyeteno, ero
eyingo. (Yenisis/Stat 17:5)

Anutdo mande ero gosiyoyingo. Oni mera
bidodomo, Anutno nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu Ebarahamndo newende hamoo
teyingo ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo oni
nenengo, ero ewa. Anutdo mande ngundiro
ero gosiyoro, ene mete oni kumooyingomu
yokutuyerootoni, keta oodoyi, ene mete oo ma
tunooteyingo ngu negoyerootoni, ngu oo kuri
tunooteyingo ngundiro.
18 Ene Ebaraham, Sera erambarisa ngu, ene
kuri dogoni oorengo yeyingo. Enengo simoo
bisiyoweroyi naruwo, ngu kuri dagaworiyo. Ngu
naruno, Ebaraham simoongo kini, ene Anutdo
sunggi mande oo ewoku ngu, ene newendemo

hamoo teyingo. Anutdo yeni tunootewa, ero ingoyingo. Ene hamoo ingoyingo ngu, Anutdo simoongo osisembeni oowooyingga inowa, ero ingoyingo. Anutro mandeno, Anutdo ngundiro eyingo.

Gengo osi sambage oowooyingga oorengo tunootewanggo, ero eyingo. (Yenisis/Stat 15:5)

19 Ebarahamro dagomani ngu namoko onibi kande eraya (100). Bareyi Sera nguya enengo eraya eraya kuri dogoni oorengo, goweyari oni kumooyingo ngundiro teyingo. Sera ninggoo oode, dogoni yero, nguro ene simoo ma bisiyoyingo. Ene Ebaraham nguro ingoro, newendemo hamoo Anutro ingowokungga, ngu ma yokoro, kiyayi yeyingo.

20 Anutdo oo kootuyisina tunooteweroyimboro ewoku, nguro newendemo hamoongga ngu ma yokoyingo. Kini, ene newendemo hamoo ngu yanggango ootooro, ngunonggo Anut bingami okooro eroruwo.

21 Yo, hamoo, Ebarahamndo, Anutro mandeni hamoo ingoro, gome dowooyingo. Ngundiro nguro, Anut ene kuri eyingoku ngundiro, ene mete teweroyi ingoote.

22 Nguro ngu, Anutdo, Ebarahamro newendemo hamoongga ngu kenoro, nguro ene ge oni gome nenengo oorengo, ero eyingo. (Yenisis /Stat 15:6)

23-24 Anutdo enengo mandeno ngandiro eyingo.

Ye oni gome nenengo no doongenemo oorootenggo, ero eyingo. (Yenisis /Stat 15:6)

Nga mandega nga Ebarahamro nangge ma eyingo. Kini, ngu noore oni simoo bare bidodo

Yisas Oo Bidodo Simburi Simbunani, Anutdo
merenonggo yokutuwooyingongga, nguro noore
nowoondonanimo hamoo tewatoku ngu, asa,
Anutdo nooreya nguya oni gome nenengo
oorengo, ero ewa.
25 Anutdo Yisas soweyootoni, merako ngano
omburo, oni simoo baredoro weti mbumbuwa
wongooni utoni, ene ngu kowuriye nguro ku-
mooyingo. Ene Anutdo merenonggo ko yokutu-
wootoni ootoogeyingo. Nguro ngu, Anutdo ngu
Yisas oowooyimonggo nooreya oni simoo bare
nenengo, ero ete.

5

Anutdo Nooreya Simoo Bare Nenengo, Ero Ete

1 Arisa, noore Yisasro nowoondonanimo
hamoo tewootoku ngu, nguro Anutdo nooreya
oni simoo bare gome nenengo oorengo, ero
ete. Ngundiro nguro, noorengo Oo Bidodo
Simburi, Yisas Krayis, ngundo yoyeni, Anutya
nowoondonani guranangge sumange tunootewo.
2 Krayisdo nangge noorengo oore yoonenen-
gootoni, ngundiro nguro, noore ataga nga suman-
gengga ngano, sugi sugi oorooteto. Nguro ngu,
noore Yisasro nowoondonanimo hamoo tetoni,
noore oni oni tero, ene sobowooro oodooye,
Anutdo yoyootoni, noore enengo endemo gome
bibitero, sugi sugi sumangeyi oruwato.
3 Mande gura ngandiro kini. Kowuri nooreno
tunootetoni, nguro nguya oni oni tewato.
Ndadiro nguro, noore kowuri sorondodo
koorowootetoku naruno yoyeni, yanggango
yeteto.

4 Oo towootowoo naruno, noore ngundiro
yanggango oodooye ngu, arisa, Anutdo ngu mur-
ingga ngu kenoro, nguro oni oni teyunowa.
Ngundiro teyunootoni ngu, asa, noore Yisas
sobowooro oodooye, ene omburo, yoyootoni,
kootuyisina, noore eneya metemi oruwato.
5 Noorendo Yisas sobowootetoku ngu, kingo
ma yokowato. Ndadiro nguro, Anutdo Yuka
Kundingiyi noore nowoondonanimo yeni om-
buyingo. Ngundo Anutro sumangeni urungga
oorengo noorengo wendootoni, ombuyingongga
ngu etuyerowo.
6 Kurimi, noore weti mbumbuwadodo
oruwootoku naruno, kowurinani andangeweroyi
yanggangonani kini. Anutdo kowurinani
ngundiro kenoro, ene Krayis Yisas soweyootoni,
omburo, noorengo kumooro, ngunonggo ene
noore ko uriyeroro yoyoyingo.
7 Oni gurado ene oni gome nenengo ngu
hooroowero kumooweroyi, ngu kowuri oorengo,
sodedo ma teweroyi. Ene naru guranangge
nangge, oni gome nenengo oorengo ngu
kingo kumoowa, ero rogo tetoyi ngu, naru
gidaregano, ngundiro oni ngu hoorooweyeroro,
oni guranangge nanggebo, ene musiyo yoro
kumootenggo.
8 Anutdo newende urungga oorengo yunoro,
ene Krayis Yisas ngu yeni tunootewo. Noore weti
mbumbuwadodo oodooye, Yisas Krayis omburo,
ngundo noorengo kumooro, Anutro sumange
ngu etuyeroyingo.
9 Enengo sidudarowo wendootoni, omburo,
ngundo noore sonoyerootoni, noore gome

metemi tunootewooto. Ngundiro tetoni, Anutdo
nooreya oni simoo bare gome nenengo, ero
ete. Noore nguro gome ingootetoku ngu,
Krayisdo noorengo weti mbumbuwanani nguro
kumooyingo. Ngundiro nguro, Anutdo noore
nguro kowuri ma yunowa.
10 Kurimi, noore weti mbumbuwadodo, nguro
noore Anut tanggeyimo ma oriyingo. Ndadiro
nguro, Anut ene kundingiyi oorengo. Nguro
ngu, Anut enengo nangoni yeni, merako om-
buro, hoorooweyeroro, noorengo weti mbum-
buwa andangero kumooyingo. Ngundiro nguro,
ngu naruno, noore Anutya gobooro siyeyingo.
Yo, hamoo, Anut enengo nangoni merenonggo ko
yokutuwootoni ootoogeyingongga, nguro noore
gome ingooteto. Nguro Anutdo noorengo weti
mbumbuwa teyingoku, noore sugi sugi keta
oruweroyi ngu yowato.
11 Ngu nangge kini. Noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani Yisas Krayis nguro konimo,
nguno noore yoyootoni, ataga, noore Anutya
nowoondonani gobooro yero, oni oni teteto.

Adamndo Kumoo Ngu Yeni Tunootetoni, Ene Yisasdo Keta Ngu Yeni Tunooteyingo

12 Ngundiro nguro, noore ingooteto. Adam
ngundo nangge kuri weti mbumbuwa tetoni, ngu
muringgano nguno, merako ngano weti mbum-
buwa muringga ngu tunooteyingo. Yo, noore
oni simoo bare bidodo weti mbumbuwa, ngundo
ngu kumoo yeni tunooteyingo. Ngundiro nguro,
noore nguya kumoo muringga, ngundo gowenan-
imo sugi sugi ooroote.

13 Mosesro mamana mande ma tunooteyin-
gomo, weti mbumbuwa merako ngano kuri
oruwo. Mamana mande kini ngu, arisa, oni
weti mbumbuwa songo songo ma wirikoro in-
gowanggo.
14 Ene kumoongga ngu, Adamnonggo da-
moni yero, omburo, Mosesro naruno nguya,
ngundiro kumooyingo. Kumoo ngundo oni
simoo bare bidodo oorengo yureyingo. Oni gi-
darega Adamndo mamana mande ma keyowoku,
ngundiro ma teyingo, ene nguya kumooyingo.
Adamndo koretero kumootoni, ngunonggo da-
moni yero, omburo, ataga nguya kumooteto.
Adamndo kumoo nguro oore etuyeroyingo. Ene
Krayisdo ngu keta oruweroyiga ngu etuyeroote.
15 Ene Adamro weti mbumbuwa ngu, Anu-
tro sumangeni ngundiro kini. Hamoo oorengo
kini. Oni guranangeboro weti mbumbuwan-
imboro, oni oowooyingga kumootenggo. Ene
Anutro sumangeni urungga oorengo noorengo
wendootoni, ombuyingo ngu, nooreno ooroote.
Anutro sumange ngu kingo yunowo. Ngu suman-
geningga yunowoku, nguno kumoo ngu dagaro,
Anutdo oni simoo bare oowooyingga oorengo
suwooyi sano, sugi sugi keta oruweroyi ngu
yunowo.
16 Ngu oni Adamga nguro weti mbumbuwani
ooroote. Ene Anutro sumangeni kingo noore
yunooteku ngu, ene songo guradiro oorengo oo-
roote. Oni weti mbumbuwa teyingongga, nguro
gumi oni simoo bare bidodo yunoyingo. Ene Anu-
tro nowoondoyini sumangeyiga ngu, oni simoo
bare bidodoboro mbumbuwaye andangeyunoro

kabeteyunoote. Ngundiro nguro, ene mete Anut
doongeyimo, oni nenengo tunootewanggo.
17 Oni guranangge Adam nguro weti
mbumbuwa nguro oni bidodo kumootenggo. Ene
oni simoo bare onendo Yisasro nowoondoyemo
hamoo tero, ko, nguro Anutro sumangeni
yoyingo, nguno ngu, Anutdo oni nenengo, ero
ete. Yo, hamoo, Yisasdo ko teyingongga nguno,
ngundiro oni simoo bare ngu, ene keta oruweroyi
nguro sobosobo tabango tunootewanggo.

18 Ngundiro nguro, noore nguro ingondudu
gome tewato. Adam ngundo nangge mamana
mande karongoyingoku ngu, ngu weti mbum-
buwagano nguno, noore oni simoo bare bidodo
Anutdo gumi yunootoni oonootewato. Ene oni
gura Yisas Krayis, noorengo mbumbuwaro ku-
mooyingongga, nguro Anutdo nguno ingoro, ene
noore oni simoo bare oone nowoondonanimo
hamoo tetetoku, nguro oni nenengo gome, ero
ete. Nguno noore keta oruwato.
19 Oni gura oowooyi Adam, ngundo kuri Anutro
manggowo toongooyingo muri ngu tetoni, nguno
oni simoo bare oowooyingga oorengo yoyeni,
weti mbumbuwadodo tunooteyingo. Ngundiro
nangge, Yisas Krayis, ngundo Anut mande eyin-
goku ngu keyoyingo. Nguro ngu, noore Anut
doongeyimo, oni nenengo gome oruweroyi muri,
ngu oni simoo bare oowooyingga bungomo
tunootewo.
20 Ngu Mosesro mamana mandega ngu
Anutnonggo oniro weti mbumbuwa yootunoro,
etuyerowero ombuyingo. Ene oniro weti
mbumbuwa urungga tunootetoni, asa, Anutro

sumangeni nga, weti mbumbuwa dagaro,
urungga oorengo tunooteroroote.
21 Weti mbumbuwa, ngundo kumoo muringga
ngu yeni, oni bidodo kumooweroyiga, nguro so-
bosobo tunootete. Ngundiro nguro, ataga Anutro
sumangeni, ngundo noore soboyerootoni, noore
oni nenengo tunootero, nguno sugi sugi keta
oruwato. Ngundo ngu suwooyi sano, sugi sugi
keta oruweroyiga, ngu noorengo Yisas Krayis
Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro konimo
ngunonggo yeni tunooteyingo.

6

Noore Krayis Yisasdodo Kuri Kumooyingo

1 Arisa noore mande ndadiro ewato? Noore
bine mete weti mbumbuwa ko tetooye Anutdo
noorengo sumange urungga teyunowa, noore
mete ngundiro ewato bine? Hamoo oorengo kini!
2 Noorengo ingondudunani ngu, ene weti
mbumbuwa keyoro, endeyoro, ene kuri ku-
mooyingo. Ngundiro nguro, noore komo weti
mbumbuwaro murini, ngu yokowato.
3 Ye nga mandega nga ingoyi! Noore kuri
Yisas Krayisya yowuruwooro, sono kundingiyi
gimuwootowo. Ngu muringgano, noore bidodo
oni gidarega etuyerootetoku ngu, enengo ku-
mooyingomo, nguno noore Yisas Krayis nguya
yowuruwooro, gobooro oorooteto.
4 Nguro sono kundingiyi muringga, ngundo
etuyerooteku, ngu ngandiro. Noorengo
ingondudu biyomi, wetinani, ngu Yisas Krayis
nguya gobooro kumootooye mereyeroyingo.
Ngundiro nangge, noore ataga keta oruweroyi

gomengga ngu, Yisasdo ngundiro yunororoote. Nguro ngu, noore muri keta, sugi sugi oruweroyi, ngudodo endeyowato.

Noore Krayis Yisasya Suwooyi Sano Keta Oruwato

5 Nguro ngu, ataga noore kuri Yisas Krayisno woorogongoro, noorengo weti mbumbuwa, ingondudu biyominani, ngu kuri Krayis kumooyingomo nguno, eneya yowuruwooro kumooyingo. Ataga ngu, Yisas Krayisdo nowoondonanimo muri keta amana gura yunooteku ngu, Yisas Krayis enengombo keta amananggano ootoogeyingo ngundiro.

6 Noore ingooteto. Yisas Krayis, ngudodo nowoondonani kuriminggа nguya de omukondino sanggawero udoyi, Krayis Yisasdodo kumooyingo. Nguro damoni ngandiro. Ene mete weti mbumbuwaro yanggangoni gowenanimo, ngundo ko teroruwoku, ngu andangero yokoyingo. Ngundiro nguro, ataga noore weti mbumbuwaro kirikiri oni tero, ma oruwato.

7 Ndadiro nguro, oni noorengo ingondudu biyominani kuri kumooyingo ngu, ene weti mbumbuwaro yanggangoni nooreno ma oruwa.

8 Yo, noorengo ingondudu biyomi, weti mbumbuwanani, Yisas Krayisya kuri kumooyingo. Ngundiro nguro, noorengo nowoondonanimo hamoo oorengo ngu eneya suwooyi sano keta oruweroyi, nguno oruwato.

9 Noore ingooteto. Yisas Krayis merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Ngundiro nguro, ene ko ma kumoowa. Yo, hamoo, kumoo nguro

yanggangoni kiniteyingo. Kumoo ngundo ene ko
yeni, ma kiyayi yewa.
10 Yisasdo naru guranangge noorengo weti
mbumbuwaro kumooyingo. Ngu kumoonggano
nguno, ene weti mbumbuwaro yanggangoni
yokoyingo. Ene ataga keta ooroote. Arisa, Yisas
ene Anutya keta suwooyi sano oruweroyi, nguno
ootooro, eweyi bingami okoororoote.
11 Ngundiro nangge, yengo ingondudu biy-
omiye nguno dowoomomooro oruweroyi, ngu
kuri kumooyingo. Ene kumoo nguro, ko, weti
mbumbuwa nguro yanggangoni ko ma oorooteri.
Kini, ye Yisas Krayisya, yowuruwooro, ootoogero,
keta Anutya ootooro, ngunonggo enengo bingami
suwooyi sano okooyariyi.
12 Arisa, yengo goweyemo weti mbumbuwa,
ngundo yengo sobosobo tero soboyerootoni, ma
oruwero. Kini, goweyeboro weti mbumbuwa
biyomingga ma keyowero.
13 Yengo kekandeye, ko, goweye nguro gumi
gide gide ngu bidodo gome sobowooyi. Ye
komo yengo goweye yanggangoye, ingonduduye
ngu bidodo Anut inoyi. Ndadiro nguro,
Yisas merenonggo ootoogero, keta oorooteku,
ngundiro nangge, ye nguya goweye nowoondoye
bidodo Anutno inoya, nguno muri gome nenengo
ngu teyariyi.
14 Ngundiro nguro, weti mbumbuwadodo, ye
ma soboyerootoni oruwero. Ndadiro nguro, ye
Mosesro mamana mande ngu newendemo ma
oruwero. Kini, Mosesro mamana mande, ngundo
weti mbumbuwa ma andangewa. Ene Anutro
sumangeni ayibi, ngundo nangge yengo weti

mbumbuwaye, ngu mete andangeyunowa.

Noore Mande Muri Nenengo Nguro Ko Oni Tewato

15 Ngu ndadiro tewato? Noore Mosesro mamana mande ngu kuri yokoro, noore Anutro sumange ngu newendemo oorooteto. Ngundiro nguro, noore mete weti mbumbuwa tewato, bine? Hamoo oorengo kini.

16 Ye komo ingoyi! Ye yengo goweye oni gura inoro ngu, asa, ye ngu oningga nguro ko oni tero, nguro mandeni nangge keyororuwa. Ngu ngandiro. Ye weti mbumbuwaro ko oni tero, nguro muri keyoro oode ngu, asa, ye Setanro ende biyomimo oororo oruwanggo. Ene ye Anutro koni teya, ngu keyoya, enengo mandeni ingoya, Anutro kirikiri oni teya, enengo doongeyimo, gome nenengo oruwanggo.

17 Hamoo, kurimi ye weti mbumbuwaro ko oni tero, nguro murini keyoro oruwonggo. Nga naruno ngu Anutdo ye yoyoro, enengo mandeni etuyerowoku ngu, ye nowoondoye bidodo Anut inoyi. Ngundiro tero ngu, ye Anutro bingami okooro esosootewanggo.

18 Anutdo kuri, yengo weti mbumbuwanonggo andangeyeroro yoyoyingo. Ngundiya teya, ye yowoorengoya, ataga ye muri gome nenengo nguro ko oni teya oriyi.

19 Ye ingonduduye ngu yanggango kini. Nguro no yeno oniro ingondudu ngu keyoro, ngandiro eteno. Kuri yengo goweye bidodo sugabo muri nguno ko mamana mande tootoongoro, muri biyomi nguno, mamana mande urungga toongooro

oruwonggo. Ene ataga ngu, ye komo yengo gow-
eye bidodo tetoyi, oo ngu nangge tero ngu, Anut
doongeyimo, muri gome nenengo ngu nangge
tero, yeyi kundingiyi tunooteni.
20 Kurimi yengo ingonduduye weti mbum-
buwaro kirikirini tero oruwonggo. Ngu naruno,
ye muri gome nenengo, nguro murimo ma
oriyingo.
21 Asa, muri biyomi tewonggoku, nguro engge
ndadiro tunootewo, nguro engge ngu ataga oy-
imo yoro ingootenggo? Ngu ooga nguro gumi ngu
kumoo muringgano, nguno ye Anutno oriroko
oruwanggo.
22 Ene Anutdo weti mbumbuwabo
gosiyeroyingo, ngunonggo andangeyeroro, ko
yoyoyingo. Ngundiro tero, yoyoro, enengo
kirikiri oni yoyewo. Ataga nguro engge ngu,
ye eneya kundingiyi ootooro oode, kootuyisina,
ye suwooyi sano sugi sugi keta oruwanggo.
23 Weti mbumbuwa nguro gumi ngu ku-
moo ngu muringgano nguno, ye Anut orirokoyi
oruwanggo. Nga mandega nga, ngu weti mbum-
buwa nguro urini ngundiro. Ene Anutdo Krayis
Yisasro koni, ngunonggo ngu, ene suwooyi sano
keta oruweroyi muringga, ngu kingo duwoo
yunoyingo.

7

Krayis Yisasdo, Mamana Mande Nguro Kowurinimonggo Andangeyerowo

1 Ye Kristen konebane, no nga mandega yeno
etenoku nga ngu, ye mamana mande gome in-
gootenggoku, nguro eteno. Oni keta oorooteku

naruno, nguno nangge, ene mamana mandedo
soboyeroote.
2 Bare kameyi keta oorooteku naruno ngu,
mamana mande, ngundo erambarisa murimo
gosiyorootoni oorooteri. Ene bare kameyi ku-
mooteku narungga nguno ngu, mamana man-
dega gosiyeroro oorootekungga, ngu toongoowa.
3 Nguro ngu, ene kameyi keta oodoni, barega
ngu ene toongero, simoo gura yowaku ngu,
asa, ngu barega ngundo erambarisa muri ngu
yomburiyoote. Ngu barega ngu buribari bare,
ero ewanggo. Ndadiro nguro, kameyi ma ku-
mooyingo. Ene kameyi kumootoni ngu, mamana
mande ene erambarisa muringga, ngu toon-
goowa. Ngundiro nguro, ene simoo gura yoro,
kameyi tewaku ngu, asa, ngu weti mbumbuwa
kini. Ndadiro nguro, kameyi kuri kumooyingo.
4 Nguro ngu ngandiro. Kristen konebane,
ye ngu kuri Yisas Krayis ngu goweyi moondey-
imboya yowuruwooro kumooyingo. Mosesro
mamana mande ingondudu biyomi nguya kuri
kinitewo. Ngundo ye ko ma yodowoowa. Ngu on-
ingga Yisas, kuri merenonggo ootoogeyingongga,
ngundo ye yoyowo. Nguno ngu, noore Anutro
muri gome metemi ngu yoro tetooye, engge gome
ngu tunootewa.
5 Noore kuri narunggano nguno ngu, weti
mbumbuwaro ingonduduni newendemo
ootooro, ngundo noore yoyeni, mamana
mande toongooro, ngu ma keyoyingo. Nguro
ngu, noore ngu muri biyominggano nguno
ootooro ngu, asa, noore Setanro ende biyomimo
nguno oorowutooye, Anutdo yoyokootoni

oonootewooto.
6 Ene nga naruno, noore mamana mandedo
ko ma gosiyerowa. Kini, noore kumootooye
ngu, mamana mandega gosiyerooteku, ngu
yokowooto. Noore ataga ngu mamana mandega
nakangoyingo, ngu ma keyowato. Kini,
noore Anutro muri keta, Yuka Kundingiyimbo
nowoondonanimo yeni tunooteteku, ngu tewato.

Mosesro Mamana Mande Ngu Oo Gome Metemi Kundingiyi

7 Ngundiro nguro, noore ndadiro ewato?
Mosesro Mamana mande, ngundo noore yoyeni,
weti mbumbuwa teteto, noore ngundiro ewato,
bine? Hamoo oorengo kini. Mosesro ma-
mana mande, ngundo no weti mbumbuwa ngu
ma etunerootoni ngu, no weti mbumbuwa ma
kenoro ingowano. Mosesro mamana mandedo
ete. Ge oniro oo ma kenomayingowero, ero
eyingo. Ene mamana mandedo ma etoni ngu, no
oniro oo kenomayingoweroyi muringga, ngu ma
ingowano.
8 Ene nga ingondudu biyomingga ngando
nowoondonemo weti mbumbuwa teweroyim-
boro noyeni, hahangero oodoni, ngunonggo ma-
mana mande, ngundo roogo tenunootoni, oo
gidarega teweroyi ngu nowoondonemonggo ngu
oo biyomi ngu tewero hahangeteno. Ene noore
mamana mande kini ngu, asa, noorengo weti
mbumbuwanani nowoondonanimo oorooteku,
ngu ma ingowato.
9 Kurimi no bodagano, mamana mande ma in-
goyingo, ngu naruno keta oruwono. Ene kootuy-

isina, Anutro mamana mande nono ombutoni,
ngu naruno, weti mbumbuwa nguya ootoogero,
urungga tunootetoni, nguro ngu, no Setanro ende
biyomimo oorowuwero damoni yewonowo.
10 Ngundo ngu mamana mandedo Anutno
oorowuweroyi oore ngu etunerowaku, nguro
ingondudu tetoowe, ene ngundiro kini. No
oonooteweroyi oore ngu nangge keyoweroyi, ngu
nangge etuneroroote.
11 Ndadiro nguro, mamana mandedo ngu, weti
mbumbuwaro oore erewero kenootoni, nguno
keta oruwa, ero gananerootoni, nguro ngu, mur-
ingga ngu, no mamana mandedo Anutno in-
gootenoku, nureni kumoowa.
12 Ngundiro nguro, noore ingooteto. Anutro
mamana mande ngu enengombo kundingiyi
ooroote. Mamana mande nguro mandeni
bidodo nguya kundingiyi, mande gome nenengo
oorengo.
13 Arisa, mamana mande ngundo
tetoni, no oonooteweroyi oore nguno
oorowuteno, bine? Kini, weti mbumbuwa
nowoondonemo oorooteku, ngundo nangge
noyeni, oonooteweroyi oore ngu keyoro
endeyooteno. Yo, mamana mande, ngundo
nenengo weti mbumbuwa ngu biyomi oorengo,
ngu tunoo etuneroote.

Nowoondonemo Weti Mbumbuwa Ooroote

14 Noore ingooteto. Mosesro mamana
mande ngu Yuka Kundingiyimonggo Anutro
ingonduduni ngu noore etuyeroote. Ene
nowoondone kurimi, ngundo gosinerootoni,
no Anutro ingonduduni ngu ma keyooteno.

Kini, weti mbumbuwa ngundo nodowootoni, no
nguno dowoomomooro oorooteno.
15 No oo tetenoku nguro muri nguya ma in-
gooteno. No oo tewero ero gome ingootenoku,
ene ngu ma teteno. Ene muri gura tewero gome
ma ingootenokungga ngu, no yowoorengoro, ngu
nangge terorooteno.
16 Suwooyi sano oo ma tewano, ero, ene ko
terorootenoku, Anutro mamana mandedo etune-
rootoni, nguno nenengo biyomi ingootenoku
ngu, Anutro mamana mande ngu oo gome
oorengo.
17 Ene ataga noore ingooteto. No nenen-
gombo ngu oo muri biyomingga ngu ma teteno.
Kini, weti mbumbuwa no nowoondonemo oo-
rootekungga, ngundo no noyeni, ngu oo biy-
omingga ngu teteno.
18 No ingooteno. No nowoondonemo ngu oo
metemi gura ma ooroote. Nguro ngu, no muri
metemi ngu tewero ingootenoku, ngu no ereremo
kini.
19 Yo, no muri metemi tewero ingootenoku, ngu
muringga ngu ma teteno. Ene muri biyomi ngu
no ma tewano, ero ingootenoku, ene no ngu muri
biyomingga ngu teteno.
20 Arisa, no oo muri yokowero ingootenoku
ngu, ko teteno. Ngundiro, ngu, no nenengombo
ngu oo ngu ma teteno. Kini, weti mbumbuwa
oo biyomi nowoondonemo oorooteku, ngundo
noyeni, oo ngu teteno.

21 No ngundiro oorootenoku, ngu kenowono.
Suwooyi sano no oo muri gome metemimu
tewero ingootenoku ngu, ene muri biyomi,

ngundo nangge noro nowoondonemo sugi
ngundiro ooroote.
22 Hamoo, nenengo ingondudune ngu, Anutro
mamana mande nguro gome oorengo ingooteno.
23 Ene mamana mande gura nguya gowen-
emo ingooteno. Ngu mamana mandega, ngundo
ngu Anutro mamana mande, ngundo noro in-
gondudunemo ebe udori ingooteno. Ngu in-
gondudu biyomingga gowene gumi gidaregano
oorooteku, ngundo noyoro, gosineroro, weti
mbumbuwaro ya biyomimo noyetoni oorooteno.
24-25 Ehe! Oni yooge! No komo oni biyomi
oorengo! Noro ingondudune ngu Anut inoro,
nguro mamana mande newendemo yetoowe
oruwa. Ene ingondudune kurimimo, ngundo
noro weti mbumbuwa ngu newendemo nguro
mamana mandeni, ngundo gosinerootoni, ene
nguya ooroote. Onendo mete nga gowene weti
mbumbuwa tewero ingootenokungga nguro
muri andangemukoro yomosinerowa? Yisas
Krayis Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu
oowooyimo, Anutdo mete ngu andangemukoro
yokowa. Ene nguro ngu, no Anutno
yemboongero, esoso urungga tewano.

8

Yisas Krayisdo Weti Mbumbuwanonggo Andangeyeroro, Enengo Yuka Kundingiyi Ngu Yunowo

1 Arisa, ngundiro nguro, noore oni simoo bare
Krayis Yisasro nowoondonanimo hamoo tero,
eneno woorogongoro oodooye ngu, asa, Anutdo
nooreya oni nenengo, ero ete. Nguro ngu, ataga

Anutdo noorengo weti mbumbuwanani andangeyunoro, kabetero yokoyunowa. Nguno ngu, ene noore bungomo mande gura ko yosanggawero, ma ewa.

2 Ndadiro nguro, no ngu Yisas Krayisno nowoondonemo hamoo tetenoku nguno ngu, no Yuka Kundingiyi nguro mamana mande keyowono. Ngundiro keyootoowe, nguno ngu, Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondone yeni, keta tunootewa. Ngundo weti mbumbuwa ko kumoo nguro mamana mandeno andangeneroro noyowoku, nguro Setanro yanggangoni nguno no ko ma oruwano.

3 Ngu ngandiro. Noore ingondudu kuriminggа ngu Mosesro mamana mande keyoweroyi yanggangoni kini. Enengo mamana mande, ngundo noore ma yomosiyerowa. Ngundiro nguro, ngu mamana mandega, ngundo mbumbuwa ma andangeyingo, nguro Anutdo nangge enengombo ngu tewo. Yo, hamoo, Anut enengombo enengo nangoni guranangge ngu Yisas Krayis soweyootoni, oni kirarongo oorengo tunooteyingo. Enendo nangge omburo, noorengo weti mbumbuwa ngu andangeyingo. Noore oniro biyominani ngu, Anutdo Yisas guranangge nguro koni ngunonggo andangeyunoyingo.

4 Ngundiro tetoni nguro, mamana mande ngundo muri nenengo ngu, noorengo endeyoyingomo tunootewa. Ndadiro nguro, ataga noore ingondudu kurimimo ma endeyooteto. Kini, noore Yuka Kundingiyimboro ingonduduno endeyooteto.

5 Oni ene ingonduduni kurimi nguro murimo

endeyootenggoku, ngu enengo ingonduduye ngu,
ene goweyeboro oo nguno ingoro, nguno nangge
nowoondoye yetenggo. Ene oni Yuka Kundingiyi
nguro oo murimo endeyootenggoku ngu, ene
Yuka Kundingiyimboro oo nguro ingoro, nguno
nangge nowoondoye yetenggo.
6 Ene oni ingondudu kurimi, nguno nangge in-
goro, endeyowaku ngu, ngu oningga ngu, ene Se-
tanro oore keyoro, oororo, nguro ende biyomimo
ootooro, Anut tanggeyimo ma oruwa. Oni ene
Yuka Kundingiyi nguro ingoro, newende nguno
yero, endeyooteku ngu, ene suwooyi sano keta
oruweroyi ngu yoro, ene newende imakeyingo
muringga, nguno oruwa.
7 Oniro ingondudu nangge keyoro endey-
ootenggoku, ngundo Anutya boguwooro, sanggiri
tete. Ndadiro nguro, ene Anutro mamana mande,
ngu ma keyoote. Hamoo, ene ngu tewero ma
ingondudu tewa.
8 Oni ene ingondudu kurimimo endeyooteng-
goku ngu, ngundiro oni ngu, ene Anutdo oo muri
ingooteku ngu, hamoo oorengo ma tewanggo.
9 Ene Anutro Yuka Kundingiyi ye nowoon-
doyemo ootooro, ngundo ye soboyerootoni ngu,
asa, ngungga ngundo Setanro yanggangoni toon-
gooyingo. Ye ene doongeyimo ma oorootenggo.
Ataga, ye Anutro Yuka ngundo soboyeroote. Ene
oni gura Krayis Yisas nguro Yukani eneno ma
oorooteku ngu, asa, ene Krayis Yisasro oni kini.
10 Weti mbumbuwa ngundo yengo goweye
udoni, kootuyisina, ye Setanro ende biyomimo
oruwanggo. Ene Yisas Krayis ye nowoon-
doyemo oodoni ngu, asa, ye oni gome nenengo

tetoyi, yengo gaboye ngu Anutya sugi sugi keta
oruwanggo.
11 Anutdo Yisas Krayis merenonggo ko yokutu-
wootoni, ootoogero, keta ooroote. Anutro Yuka
ye nowoondoyemo oodoni ngu, arisa, ye nguya
kumoowanggoku, Anutdo gowenaningga nga ko
yokutuyerootoni, nguya keta ootoogero, sugi sugi
oruwanggo.

Anutro Yuka Kundingiyimbo Tetoni, Noore Anutro Simoongo Tunooteteto

12 Arisa, ye Kristen konebane, Anutro Yuka
noore nowoondonanimo oorootekuro nguro
noore komo Anutro Yukani nguro ingonduduno
endeyororuwato. Ngundiro nguro, noore
ingondudu kurimimo, ko ma endeyororuwato.
13 Ye ingonduduye kurimimo endeyowanggoku
ngu, Anutdo ye yoyokoro, kootu yunoro, Setanro
ende biyomi nguno yoyokootoni oruwanggo. Ene
ye yanggango yero, Yuka Kundingiyi nguro yang-
gangoni, ngundo goweyeboro muri biyomi ngu
ureyi kumootoni ngu, arisa, ye Anutya keta sugi
sugi oruwanggo.
14 Oni simoo bare ene Anutro Yuka Kundingiyi
ngu keyoro, endeyowanggoku ngu, ngu oni simoo
bare ngu, ene Anutro simoongo tero oruwanggo.
15 Ye Anutdo enengo Yuka Kundingiyi
yunowoku, ngundo yoyeni, kirikiri oni kirarongo
ngundiro tero, ye Anutro ma sosorewanggo. Kini,
ye ngu Anutro Yuka Kundingiyi yowonggoku ngu,
ataga ye Anutro simoongo tetenggo. Nguro ngu,
Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo
tetoni, ye meno ero, Awa Awane, mete ewanggo.

16 Yuka Kundingiyi ngu enengombo noorengo
yuka ngu hoorooweyerorootoni, noore Anutro
simoongo ero, ingoro oruwato.
17 Arisa, noore ataga Anutro simoongo ootooro,
nguno noore awananimbo yunowero sunggi
mande ero gosiyoyingo, ngu yowato. Yo, hamoo,
noore Yisas Krayisya oo ngu yowato. Ene
noore eneya ataga Anutro koni nguro ogingo
koorowoorogogo, nguno ngu, noore eneya duri-
daridodo gome bibiteweroyi musiyo, ngu yowato.

Kootuyisina, Gome Bibiteweroyi Ngu Sambo Endemo Yowato

18 No ngandiro ingooteno. Ngu naruno, Anutdo
enengo duridarini urungga kootuyisina noore
etuyeroweroyi nguro ingoro, merako ngano
kowuri ogingo oo bidodo ataga koorowootetoku,
ngu ingootooye, oo bobodi nangge tewa.
19 Mera ngaro oo bidodo Anutdo yeyingomu,
ngu oo ngundo ootoogero, doongetero, Anut
kenootoyi, oone ngu enengo simoongo ero, rogo
tetoni, kenoweroyimboro nguro soboyeroro oo-
rootenggo.
20 Kuri amana weti mbumbuwabo koretero
tunooteyingo, oo bidodo mera ngano Anutdo
yeyingo ngu, damoni yero, kumooro, buwoo
yerorootenggo. Ene oo bidodo Anutdo kuri
yeyingo ngu, ngundo Anut sobowooro, ya biy-
omi buwoo yeweroyi ngunonggo yoyootoni, eme
gome tunootewanggo.
21 Mera ngaro oo bidodo Anutdo buwoo
yeweroyi murimo yokowa. Nga narunggano

ngano, Anutdo oo teteku, ngunonggo duridari-
dodo Anutro simoongo nowoondoyemo hamoo
teyingo nguya yunowa.
22 Noore ingooteto. Oo bidodo Anutdo yeyingo,
ngundo oo ogingo ingoro, ngetokori tero,
Anutro doongedoongoodoongo tero oorootenggo.
Ngundiro tero oodoyi, omburo, ataga ngano
bare simoo bisiyowero ogingo ingootenggoku,
ngundiro ingoro, sobowooro oorootenggo.
23 Ngu oo ngu nangge kini. Kini, noore Yuka
Kundingiyi oo gome gogoro Anutdo noore
yunoyingoku nguya noore ogingo ingoro,
ngetokori tero oodooye, Anutdo ko yoyoro,
enengo simoongo tero, oruweroyi narungga
ngu sobowooro oorowuwato. Ngu narunggano
nguno, mera ngano Anutdo noorengo kumooro,
buwoo yeweroyi muringga ngu yokoro,
gowenani keta gome yunowa.
24 Anutdo noore weti mbumbuwa andangero
yokoyunootoni, noore Anutro nowoondonanimo
hamoo teteto. Nguno noore damoni yero, Anutdo
duridarini ngu yunoweroyimboro sobowoowato.
Ene noore ngu kenoro, nguro ndadiro muri gura
nguya sobowoowato?
25 Ene oo ngu noore ma kenoyingo.
Noore nguro nowoondonanimo hamoo tero,
arisa, oo nguro ingondudu urungga tero
sobowoororuwato.
26 Ngu muringgano nguno, noore Kristen
oni yanggangonani kini ngu, asa, Yuka
Kundingiyi, ngundo hoorooweyeroro, yanggango
yunororoote. Naru gidaregano, noore kowuri
oorengo ingoro, yanggangonani Anutno

yemboongeweroyi ngu ma ingootooye, ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo hoorooweyeroro Anutno yemboongete.

27 Nguro ngu, Anutdo ngu oniro nowoondoyega ngu kenoro, ingoro, Yuka Kundingiyimboro ingondudunningga nguya, ene ingoote. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyi ngu, ene Anutro ingondudunі ngu keyoro, ene Anutro oni simoo bare ngu hoorooweyeroote.

28 Noore ingooteto. Oni nowoondoye Anut inootenggoku ngu, ooreye gome yoonenengoro, Anut teyunoyingo ngu keyoro hoorooweyeroroote. Ngundiro tero, ene noore negoyerootoni, ngu kongga noorengo ero sunggiga teyunoyingo ngu yeni, engge tunootewa.

29 Ndadiro nguro, oni ngu Anutdo kurimi oorengo yeyoro, ingoyingo ngu, Anutdo ngu oni ngu enengo Nangoni Yisasro murini ngundiro tunooteyi, ero eyingo. Kristen oni oowooyingga oodoyi ngu, Krayis Yisasdo ngu enengo baye koreteyingo oruwa.

30 Anutdo kurimi oorengo ingoyingo oni nowoondoyemo hamoododo tunootetoyi ngu, nguno Anutdo negoyerowero rogo yeyingo. Ngu naruno, oni tunootetoyi ngu, asa, Anutdo oni gome nenengo, ero eyingo. Ngu oni nguya oni gome nenengo oorengo, ero eteku, ngu oni ngu, ene oni gome nenengo Yisasro duridari yanggangoyedodo teyi, ero yunoyingo. Nguno sugi sugi keta oruweroyi gomengga, ngu ene yunoyingo.

Anutro Nowoondoyi, Ngundo Noore Ma

Yoyokowa

31-32 Anut enengombo ko tero, noore
hoorooweyerorooteku, arisa, mera ngaro onindo
kowuri noore yunootoyi ngu, noore ingowato.
Ngu kingo oo ngundiro tetoni, nguro ngu, noore
Anutro yanggangonimo oruwato. Nguro ngu,
Anutdo enengo Nangoni noore hoorooweyeroro
yunootoni, mundi oni biyomi kandeyemo yetoyi,
ngundo utoro, ogingo inoro, ureyi kumooyingo.
Ngundiro nguro, noore ingootetoku, ene mete
oo bidodo nguya noore kingo yunooteku ngu,
noorengo rogoyimo yunoote.

33 Oni Anutdo enengo ero, kuri rogo tero eteku
ngu, oni gome nenengo oorengo. Nguro oni
onendo ngu yomburiyerowero mande nooreya
ewa? Ngundiro nguya kini.

34 Onendo oni ene goweye sanggawero mande
ewanggo? Oni gura kini. Nguro ngu, Krayis Yisas
ene kuri kumootoni, Anutdo ko yokutuwootoni
ootoogeyingo. Ene Anut kandeyi koondosina
bingaminidodo musiyomo bibitero, ngunonggo
noore hoorooweyeroro, Anutno yemboongero
ooroote.

35 Ndawu oogado Krayis Yisas nguro
nowoondoyiningga ngu andangewa? Ene
kowuri nooreno tunootetoni bine; ngundi,
ogingo yootooye bine; ngundi, onindo noore
yomburiyerootoyi bine; ngundi, noore oowariro
kumootooye bine; ngundi, towikumbaro
mbirimbiri oodooye bine; ngundi, oo biyomimbo
yomburiyerootoni bine; ngundi, noore dugebo
yureyi kumoowato, bine? Ngundiro oo ngu
nooreno tunootetoni, nguno Krayis Yisasro

nowoondoyi teyingongga ngu andangewa, bine?
Hamoo oorengo kini.
36 Hamoo, oo ngundiro ngu nooreno tunootete.
Ene ngu Anutro mandeno nguya ngundiro ete.
Noore gengo simoo bare oorooteto. Ngundiro
nguro, narudodomo yureyi kumoowero
teteto. Ene noore yeyootoyi, Sipsip
ngundiro yureyi kumooweroyi nangge,
ero eyingo. (Sam 44:22)
37 Ene ngundiro oo nguro ma ingowero. Ene
Yisas Krayis, ngundo noorengo nowoondoyi
teyunoyingo. Nguro ngu, ene narudodomo,
noore hoorooweyerootoni, noore oo kowuri
nooreno tunooteteku, ngu bidodo dagayero-
rooteto.
38-39 Yo, no nowoondonemo hamoo oorengo,
oo gura Anutdo noorengo nowoondoyi teteku,
ngunonggo andangeyeroweroyi nguya kini.
Ngu ngandiro: kumooweroyi; keta oruweroyi
nguro kowurini; ngundi, Anutro sambono
oni oowooye Engel; oombooro biyomi; oo
koretero tunooteyingoku; ngundi, kootuyisina
tunooteweroyimu; Setanro yanggangoni bidodo;
oo sambono awuno; oo mera newendemo
amuno; oo sambono merako oorootenggoku;
ngundo oo bidodo Anutdo noorengo nowoondoyi
tetekungga ngu, ngu komo ma andangewa.
Anutdo noorengo nowoondoyiga tetoni
yowootomu ngu, Yisas Krayis ngu noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu oowooyimo
yoyingo.

9

Polndo Iserel Oniro Newende Kowuri Oorengo Yeyingo

1 No Krayisro oni. Ngundiro nguro, no hamoo
oorengo eteno. No godange nguya ma eteno. Ne-
nengo nowoondonemboro ingondudunemo ngu
Yuka Kundingiyi, ngundo ingondudu mandene
hooroowetoni, ngunonggo eteno.
2 No suwooyi sano nowoondone kowuri yeteku
ngu, ndadiro nguro, Iserel oni Yisasro nowoon-
doyemo hamoo ma teyingo. Ngundiro nguro, no
biyomi ingoro, sendo nguya terorooteno.
3 Ndadiro oore gura oodoni, no nguno
nenengo konebane sidu goboorone ngu
hoorooweyerootoowe, Yisasro nowoondoyemo
hamoo tewanggo? Ene no mete Yuda oni
konebane hoorooweyerootoowe, Yisasro
nowoondoyemo hamoo teweroyi murimo nguno
ombutoyi ngu, asa, no nenengo nowoondonemo
hamoo ngu yokoro, keta oruweroyi nguya
yokoro, ende biyomimo uwanoku, nguno no
mete hoorooweyeroweroyimboro ingooteno.
4 Anutdo Iserel oni simoo bare yoyoro, ene
nenengo simoone, ero yoyeyingo. Ene Anutro
duridarinidodo kenoyingo. Ene nguya Anutro
sunggi mande ero gosiyoyingo ngu yoyingo. Ene
Anutro mamana mande, Anutro yambo mande
teweroyi, nguro murini nguya yoyingo. Anutro
mandeno gosiyoyingo, ngu Yuda oni nenengo
gura soweyootoni, ngundo omburo yoyowo. Ene
oo ngu bidodo yunootoni, ene Anutro ma ingoro,
nowoondoyemo hamoo ma teyingo.
5 Kurimi, osi sambaye amuno damoningga, ngu
Iserel oniro osi sambaye, ngu oni ngu soweye-

monggo Yisas Krayis oni kirarongo tunooteyingo. Anutdo ngu oni oo ngu bidodoboro tabangoye ooroote. Ngu Anutga nguro bingami ero, oowooyi suwooyi sano okoowato. Ngu hamoo oorengo.

Anutdo Ngu Oni Simoo Bare Ngu, Enengo Rogo Teyingo

6 Ene Anutro mandeni nguro noore ngundiro ma ewato. Engge ma tunootewa, ero ma ewato. Kini, oni Iserel oni kewooroyemo oorootenggoku, ngu Iserel oni oorengo kini.

7 Noore ngundiro ma ewato. Ene ngu Ebarahamro sidu sowe tunooteyingo. Ngundiro nguro, ene bidodo Ebaraham simoongo oorengo ero ewato. Kini, kurimi, Anutdo ngandiro Ebarahamno eyingo.

Ayisak gengo sidu sowengge, ngundo nangge oowooyedodo tero, gengo sowengge tunootewanggo. Ero eyingo. (Yenisis / Stat 21:12)

8 Ngu ngandiro. Yengo simooye bisiyootenggoku, ngu ene Anut simoongo kini. Ene simooye gidarega Anutdo mande ero gosiyoyingo, nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, nguro ene oowooyedodo tero, ene Ebarahamro simoongo oorengo tunootewanggo.

9 Ngu sunggi mandega ngu Anutdo Ebarahamno ero gosiyoyingo, ngu ngandiro.

Ngu narungga ngu no kuri rogo tewonoku, nguno no omburo, Sera hooroowetoowe, nangoningga bisiyowa, ero eyingo. (Yenisis /Stat 18:10,14)

10 Ngu nangge kini. Rebeka simoongo sangara
eraya bisiyeroyingo. Ngu awayari ngu Ayisak,
ngu noorengo sambanani.
11-12 Ene kuri simoo ma bisiyoyingomo, oo
metemi gura, ko, oo biyomi gura nguya ma
teyingo. Ngu naruno, Anutdo newende yunoro,
sunggi mandega ngu nangge keyoro, Rebekaya
ngandiro eyingo.
Nangosumoongge tegedodo kawunggemo
oorooteriku ngu, koreteroga, ngundo
kootungga nguro ko oni tewa. Nga
mandega nga ngu oniro oo kini, Anut
enengombo ero rogo teteku, ngundiro
tunootewa. (Yenisis /Stat 25:23)
13 Anutro mandeno ngandiro ete.
No nenengombo nowoondone Yekob inooteno.
Ene no Isooya boguwooteno. (Malakayi
1;2-3)*
14 Nguro ngu ndadiro ewato? Anutdo oo ngu
nenengo ma wirikowa, bine? Hamoo oorengo
kini.
15 Anutdo Mosesno eyingo.
No oni gura sumange teyinowero ero ngu, asa,
no nowoondoyi teyinoro, sumange yoro
inooteno, Ero eyingo. (Eksodas/ Kisim Bek
33:19)
16 Ngundiro nguro, oni enengombo newende-
monggo ingoro ngu, mete no nenengombo ko
yanggango tetenoku, nganonggo Anutro suman-
geni yooteno. Ngundiro ingonduduyega ngu
nenengo kini. Anutdo enengo newendemonggo,

* **9:13:** (Anutro mande eyingoku, ngundiro tunooteyingo. Yekob ngu nangoni kootungga nga).

ko, enengo sumangeni ayibini, ngunonggo oni
hoorooweyeroro, ko ma hoorooweyeroweroyi
nguya rogo tete.
17 Anutro mandeno ete. Anutdo Igip oniro so-
bosobo urungga oowooyi Pero nguya ngandiro
eyingo.
No nenengombo ge yootunonggerootoowe,
tabango tunooteteku, nguro muri
guranangge. No nenengo yanggangone
ngu geno yootunootoowe tunootewa.
Ngundiro nangge, mera bidodomo,
oni simoo bare bidodo noro oowoone
bingamine, ero ingowanggo. (Eksodas/
Kisim Bek 9:16)
18 Nguro ngu, noore ingooteto. Anutdo oni
gura gura sumange yoro, inowero ero ngu, yoro
inoote. Ene oni gura newende ukingoro, in-
owero eteku ngu, ene ngundiro nangge newende
ukingoyinoote.

Anutro Sanggirini, Ko, Anutro Sumangeni, Nguro Mandeni

19 Ngungga ngu hamoo tetoni ngu, asa,
ndawugaro noorengo biyomi tewootoku
nguro Anutdo noorengo biyominani nguro
yosanggawero mande ewa? Ngu ngandiro.
Anutdo oo tewero tetoni ngu, oni gurado ene
ma gosiyowa.
20 Nondo mande gumi ngandiro eteno. Ene ge
oni, ge onendo Anutya manggaru tewa? Anut
enengombo goyetoni, ge eneya mande gumi ma
ewero. Kini, hamoo oorengo kini. Ge kumbe
ngundiro. Kumbegado simburimo mande gura
ma ewa. Ge ndatero, no ngundiro tero noyete?

21 Kumbe dowooweroyi oningga, ngundo
kumbe wande gura yero, ngundo kumbe eraya
dowoowa. Kumbe gura ngu oo kaweroyi
dowoowo, kumbe gura gome nakangoyingomu
ngu ooroote. Kumbe simburiga nguro
ingonduduni nangge.
22 Anutdo nguya ngundiro nangge tewa. Anut
enengo sanggirini noorengo mbumbuwaro, ngu
yeni, tunoo oorengo tunootetoni, nguno ngu, oni
simoo bare nguno Anutro yanggangoni kenoro
ingowanggo. Oni bidodo weti mbumbuwa tete-
toku, nguro gumi ogingo yunoweroyi. Ene oni
biyomi tetoyi, nguro Anutdo gumi sodedo ma
yunoote. Kini, suwooyi sano ene nowoondoyi
teyunoro hoorooweyerooteku, ngu noore oni ne-
nengo tunooteweroyimboro.
23 Anutdo oni simoo bare sumange teyunowero
ero ngu, enengo duridarini gome ngu ene tunoo
etuyerowa. Anutdo oni nowoondoyemo hamoo
teweroyi kuri yoonenengootoni oorootenggoku,
ngu oni sumange teyunootoni, enengo duridarini
ngu kenowanggo.
24 Noore nguya, Anutdo negoyeroyingo. Yo,
hamoo, ene Yudaro simoo bare, ko, oni sowe
gidarega nguya negoyeroyingo.
25 Hoseya Anutro ingondudu eyingo oni, nguro
nakaya nguno ngandiro ete.

Nga oni simoo bare nga ngu noro oni simoo bare kini, ene nondo yoyewe, nenengo oni tewanggo. Nga oni sowengga nga, kuri nondo nowoondoyi ma teyunoyingo, ene nondo nowoondone ene yunowano. Ero eyingo, (Hoseya 2:23)

26 Ene mande gura ngandiro eyingo.
Nondo kuri yeno, ye noro oni simoo bare kini, etoowe ingoyingo. Ngu musiyonggano nguno nangge, no yeya ewano. Ye Anut suwooyi sano keta oorootekungga, nguro simoongo, ero ewano. (Hoseya 1:10)

27 Ayisayando Iserel oniya meno ero ngandiro eyingo.
Iserel oniro simoongo ngu oowooyingga oorengo tunootewanggoku, ene Anutdo gidarega nangge ko yoyowa.
28 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo sodedomangge omburo, oni simoo barero mandeye muriye ngu bidodo wirikoyerowa. Ngundiro tero, mera ngaro oni simoo bare biyomi nguro gumi biyomi yunowa, ero eyingo. (Ayisaya 10:22-23)
29 Kurimi Ayisayando ngandiro ero eyingo.
Anut Oo Bidodo Sambono, merako nguro Simburi Simbunani, yanggangoni urungga oorengo, ngundo osisambanani gidarega yoyokootoni, ma oodoyi, ngu yoyokootoni ngu, noore Sodom Gomora endemo oni simoo bare Anutdo bidodo yutomukoyingo ngundiro. Ngundiro nguro, noore Sodom Gomora ende erayaga enengo oni simoo bare ngundiro tunootewato, ero eyingo. (Ayisaya 1:9)

Iserel Oni Ngu Muri Gome Nenengo Oorengo Ngu Yoweroyimboro Ko Teyingo.

30 Nguro noore ndadiro ewato? Oni sowe gidarega ngu, ene mande muri gome nenengo,

Anut doongeyimo tunooteweroyi, nguro koyi
yanggango ma tero ereweyingo. Ene ngundo
Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene
muri gome nenengo ngu yootenggo.
31 Iserel oni nguya Anutdo oni nenengo
oorengo eweroyimboro nguro oore ereweyingo.
Ene ngu mamana mande nguro koyi yanggango
tero, ngu gome keyoro endeyowonggo. Ene
mamana mande bidodo keyoweroyi, ereremo
kini.
32 Ndadiro nguro? Ngu damoni ngandiro.
Ene Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo
nguro murini, ngu ma keyoyingo. Enengo
ingonduduyemonggo muri gura gura tero, oni
nenengo Anut doongeyimo, tunootewero oore
ereweyingo. Ene Yuda oni Yisasya sanggiri
tero, nguro ma ingoyingo. Ngundiro nangge,
oni endeyootoyi, digino kendibiye tutuwootoni
ukero, uro, nguro sanggiri tetenggo.
33 Anutro mandeno Anutdo ngandiro eyingo.

Ye gome ingoyi! Sayonno (Yuda oni simoo barero)
nondo digi soroyi gura oni kendibiye sang-
gaweyeroweroyimboro yeteno. Oni gura
nguro newendemo hamoo tetoni ngu, ene
nguro oyimo ma yowa. (Ayisaya 8:14,
28:16)†

10

Iserel Oni Simoo Bare Ene Anutro Murini Nenengo, Ngu Ma Yoyingo

† **9:33:** (Ngu digiga ngu Yisas Krayis.)

1 Ye Kristen konebane, noro nowoondone ngu
ngandiro ingoro hahangeteno. Yisasdo ye Is-
erel oniro mbumbuwaye andangero, nowoon-
doyemo uro, nguno sugi sugi orini, ero nguro
yemboongerorooteno.
2 Nondo hamoo eteno. Iserel oni simoo bare
ene Anutdo mande muri nguro koyi yanggango
tetenggoku, ene nowoondoyemo nguro ooreyi
Anut doongeyimo, nenengo tunooteweroyi,
nguro ene ma ingootenggo.
3 Yuda oni Anutro oore nenengo erewero, ma
kenoro, ingootoyi, nguno Anutdo oni gome ne-
nengo, ero eweroyi nguya kini. Ene Anutro
mandega nga ma keyoro, enengo ingonduduye
nangge keyootenggo.
4 Noore ingooteto. Mosesro mamana mande
kuriminggа ngu oororo, Yisas Krayisno wenga
yokoyingo. Yokootoni, ataga ngu, oni Yisasro
mamana mande keta keyowanggo. Ngundiro
nguro, oni simoo bare bidodo Yisas Krayisro
nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutdo
oni simoo bare gome nenengo, ero ewa.

Oni Simoo Bare Yisas Krayisno Nowoondoyemo Hamoo Teyi

5 Mosesndo ngandiro nakangoyingo.
Oni simoo bare ene mete Mosesro mamana
mande bidodo keyoro ngu, ene mamana
mande nguno sugi sugi oruwanggo, ero
eyingo. (Lewitikas /Wok Pris 18:5)
6 Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoni
oorootenggoku, nguro Anutdo oni gome
nenengo, ero ete. Ge nowoondogemonggo

nangge ma ewero. Onendo sambo endemo
oorero, Yisas Krayis yoro, ombutoni, ngundo
hoorooweyerowa?
7 Ge nowoondogemo ngundiro ma ewero.
Onendo ene mera newendemo oni
kumooyingomboro musiyomo uro, ngundo Yisas
Krayis yoro, ooretoni, ngundo hoorooweyerowa?
*
8 Mosesndo ngandiro eyingo.
Anutro mande ge tanggege oorengomo ooroote.
Anutro mande ngu gengo manggogemo,
nowoondogemo nguya oodoni, ngunonggo
eteto. (Dutoronomi/ Lo 30:14)
Oni komo bidodo Yisasno nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, nguro mande murini, noore oni
bidodomo wesiyoro eteto.
9 Anutdo geya oo eraya te, ero ingoote. Gengo
manggogebo, Yisas Oo Bidodo Simburi Sim-
bunani, ngu oowooyi yootunoro, oni simoo
bareno ero, ko, Anutdo merenonggo Yisas yoku-
tuwooyingo, nguro ge nowoondogemo hamoo
tetoyi ngu, asa, Anutdo gengo mbumbuwage an-
dangero yokoro, ko goyowa.
10 Noore nowoondonanimo hamoo tero oruwa-
toku, nguro Anutdo oni simoo bare gome ne-
nengo oorengo, ero ewa. Yo, hamoo, noorengo
manggonani ngundo Yisasno nowoondonanimo
hamoo teyingo ngu, yootunoro etooye, nguro
Anutdo ngu yeyootoni, noore mete eneya sugi
sugi oruwato.

---

* **10:7:** (Yisasdo kuri sambononggo omburo, kumooro, ko merenonggo ootoogero, ngundo mbumbuwanonggo uriyeroro, noore ko yoyoyingo).

11 Anutro mande nakayano, ngu ngandiro ete.
Oni gura ene (Yisasno) newendemo hamoo tero
ngu, ene oyimo ma yowa, ero eyingo. (Ayisaya 28:16)
12 Anutro Mande Keta Mesarango ngu oni
bidodoboro, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega
nguro oo gobooro. Yisas ngu oni bidodoboro
Simbunani urungga. Oni gurado enengo
newendemo hamoo tetoni, Anutno meno ewaku
ngu, asa, Anutdo sumangenonggo kumana yoro
inowa.
13 Anutro mandeno ngandiro nakangoyingo.
Nguro ngu oni simoo bare bidodo, ene Oo
Bidodo Simburi Simbunani nguno meno
etenggoku ngu, asa, Yisasdo enengo weti
mbumbuwaye andangeyunoro, ko yoyoro,
enengo nowoondoyemo uro, eneya sugi
sugi oruwanggo, ero eyingo. (Yowel 2:32)
14 Ene Yuda oni nowoondoyemo hamoo ma
tero, nguro ene Anut ma negongootenggo.
Ngundiro nangge, oni Anutro Mande Keta
Mesarango ma ingoro ngu, asa, ene ndadiro
tero, nowoondoyemo hamoo ma tewanggo? Ene
Anutro mande gome etuyeroweroyi oni kini
ngu, ene ndadiro tero, Anutro mande gome ngu
ingowanggo?
15 Anutdo mande wesiyoro etuyeroweroyi oni
eneno sureyootoni, ma oorowuwaku ngu, arisa,
oni ngu ene mande wesiyoro eweroyi yanggan-
goye kini. Anutro mandeno ngandiro eyingo.
Anutro ko oni mayero, oni simoo bareno Anutro
Mande Keta Mesarango etuyerootenggoku
oni ngu metemi, ero eyingo. (Ayisaya 52:7)

Iserel Oni Ene Mande Keta Mesarango, Ngu Ma Keyootenggo

16 Ene oni gidarega Mande Keta Mesarango nga
ma keyootenggoku, nguro Ayisayando ngandiro
eyingo.
Oo Bidodo Simburi Simbunani, noro mande nga
wesiyoro etooye, ndawu oninggado man-
denani ingoro, nguro newendemo hamoo
tete? Ero eyingo. (Ayisaya 53:1)
17 Arisa, noore ingooteto. Noore Yisasro
Mande Keta Mesarango nga ingootooye,
ngundo nowoondonani hamoo teyingo ngu yeni
tunootewa. Yo, hamoo, noore Krayisro Mande
Keta Mesarango ngu ingoro, nowoondonani
hamoo teyingo.
18 Nondo ngandiro eteno. Hamoo oorengo,
ene mande keta gomengga nga kuri ingowonggo.
Anutro mandeno ngandiro eyingo.
Enengo mandeni ngguyi ngu mera bidodomo
toongewo. Yo, enengo mandeni ngu mera
bidodo roogowootoni, oororo, mera weng-
amo tunootewa, ero eyingo. (Sam 19:4)
19 Ene nondo ko eteno. Iserel oni Anutro man-
dega nga ma ingootenggo, bine? Kini, ene kuri
ingowonggoku, ko, kootu inoro yokowonggo. Ene
kuri Mosesro nakayano, ngu Anutdo Iserel oni
simoo bare nguro eyingo.
Nondo oni simoo bare sowe gidarega songo
songo ngu wiyakoro yoyootoowe,
ge ngu yeyomayiyeroro, ye nguro
nowoondoye biyomi yetoni, nguro
boguboguwoowanggo. No oni sowe
gidarega ene ingonduduye kini

yoyootoowe, ye nguro sanggiri tewanggo. Ero eyingo. (Dutoronomi/Lo 32:21)

20 Ene Ayisayando mande nga ewero ma sosoreyingo.

Oni simoo bare ene no ma erewenerorо neyoyingo. Ene oni gidaregano noro sumoo ma eyingo, ene no nenengombo ene doongeyemo tunooteyingo, ero eyingo. (Ayisaya 65:1)

21 Ene Iserel oniro Anutga ngundo ngandiro eyingo.

Naru pirungga oorengo no nga (Iserel) oni simoo bare nga yododowoorodoowe, nga oni sowengga nga (nowoondoyemo hamoo teyi ero negoyeroro oodoowe,) ene mande ngu toongooro, yokoro, ene mande gumi biyomi eyingo ero eyingo. (Ayisaya 65:2)

11

Anutdo Iserel Oni Simoo Bare Gidaregaro Sumange Teyunoyingo

1 Nguro no ngandiro eteno. Anutdo enengo Iserel oni simoo bare bidodo andangeyeroro yoyokowo, bine? Ngu hamoo oorengo kini. No nguya Iserel oni. No nguya Ebaraham sembeni Beniyamin nguro soweni oorootenoku nga. Anutdo no ma kootu nunoote.

2-3 Anut enengo oni simoo bare ngu, ene kuri rogo teyingo, ene ma yoyokoro oweyeroyingo. Ye Anutro mandeno, Ilayiyaro mandeni kuri kandangero ingootenggo. Ilayiyando Iserel oni simoo baredoya sanggiri tero, Anutno ngandiro yemboongeyingo.

Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, onindo gengo ingondudu eyingo oni yureyi kumoowonggo. Geno wooro yeweroyi digi yawasa nguya tootoongowonggo. No noso nangge geno nowoondonemo hamoo tero, keta oorooteno. Ene no nureyi kumooweroyimboro erewenerootenggo, ero eyingo. (1 King 19:10,14)

4 Ene Anutdo Ilayisaro mandeni gumi eyingo.

No oni oowooyingga oorengo (7,000) soreyerootoowe oorootenggo. Ene oombooro oowooyi Bal, nguno ma boodoo oondoogero yemboongetenggo, ero eyingo. (1King 19:18)

5 Yo, Ilayisa naruno Iserel oni gidaregado Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro nangge, ataga nga narunggano ngano nguya, Iserel oni simoo bare guminggado nowoondoyemo hamoo tero oorootenggo. Ene Anutdo ngu enengo sumangeni ngunonggo oni simoo bare yoyoote.

6 Yo, Anutdo enengo sumangeni ngu Iserel onindo koyi tetenggoku, ngunonggo kini. Anut enengo ingonduduni nowoondoyimonggo ngu, sumangengga ngu yunoote. Ene ngundiro kini ngu, Anutro sumange ngu, hamoo engge kini tunootewa.

7 Ngundiro nguro, noore ndadiro ewato? Nga ooga nga ngu Iserel onindo Anut doongeyimo oni gome nenengo tunootewerroyi muringga, ngu yoweroyimboro koyi yanggango teyingo. Ene ma yoyingo. Anutdo Iserel oni gidarega roogoyerowo. Ngundo nangge nowoondoyemo

hamoo teweroyi ngu yowonggo. Oni gidarega ngu nowoondoye kuri yanggango yetoni, nguro ene Anutro mandeni ma ingoyingo.

8 Anutro mande ngundo ngandiro eyingo.

Anutdo enengo nowoondoye kuri yeni, ukingootoni, kakabengo yeyingo. Ngundiro tetoni, ene (Anutro mande murini oo bidodo ngu) kenoro, ma ingoyingo. Enengo sodeyebo nguya mande muri nenengo ma ingoyingo. Ene ngundiro oruwonggoku, omburo, ataga nguya ngundiro oorootenggo. (Dutoronomi/ Lo 29:4)

9 Dewitdo enengo mundi oniro Anutdo yoyeni kakabeteyi, ero ngandiro yemboongeyingo.

Enengo oo simbo kayingo naruno, nowoondoye imakeyingo oodoyiga, ge yoyega kakabetetoyiga, mundi oni kewooroyemo uro, yoyoya yureyi. Ngu ngandiro, seba bowera ngundiro, ko, nusako yoweroyi mere ngundiro, nguno Anutdo enengo biyomiye, nguro gumi ngundiro yunowa.

10 Enengo doongeye ngu ooreri tetoni, ene doongetero, Anutro mande murini ngu ma ingowanggo. Enengo kowuriye urungga oorengo koorowooro, nguro ogingo suwooyi sano ingoro oruwanggo. (Sam 69:22-23)

Anutdo Oni Sowe Gidarega Nguya Yoyowo

11 Nguro nondo ko sumoo eteno. Iserel onindo kuri enengo weti mbumbuwayemo soretoyi, nguro Anutdo kootu yunororuwa, bine? Hamoo oorengo kini. Nguro ngu, Iserel oni Yisasno nowoondoyemo hamoo ma tetoyi, nguro

Anutdo Mande Keta Mesarango ngu yoro, oni sowe gidarega yunootoni, ene nowoondoyemo hamoo tetenggo. Yo, Anutdo oni gidarega kumana yunootoni, nguro Iserel onindo ngu kenomayingoya, ene nguya yowoorengoya, nowoondoye Anut inoyi, ero ngundiro tewa.

12 Yo, Iserel oni oore gome metemi ngu, ene kuri yokoyingo. Ngundo ngu Anutro kumana metemi ko enengo mande murini, ngu oni simoo bare bidodo, kuri yokoyingo. Ngundiro nguro, ngu Anutro kumanangga ngu, oni sowe gidaregano tunooteyingo. Nguro ngu, noore gome ingowato. Iserel oni simoo bare Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, Anutro kumana gome ngu yoro, yunootoni, oni sowe gidarega dagayeroro, awuno oorengo yowanggo.

13 Ataga nondo oni sowe gidarega, ye mande yunooteno. No ngu Anutro ko oni (Aposel), ye oni sowe gidarega yengo ko oni. Ngundiro nguro, no nenengombo ko tetenoku, ngaro oni oni teteno.

14 Nga kongga nga, no gome tewero ingooteno. Ye nenengo oni simoo bare Iserel oni yendo Yisasno nowoondoyemo hamoo tero yootenggoku, nguro ene nguya ngu kenomayingoya, ngu yowanggo. Ndadiro nguro, noro Iserel oni nguya Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo nguno uro, sugi sugi oruwato.

15 Ngundiro nguro, Iserel oni simoo bare Yisasro Mande Keta Mesarango yokootoyi, nguro ngu, mera bidodomo oni simoo bare mande gome ngu yootoyi, ngudodo nowoondoye guranangge yero oorootenggo. Ngundiro nguro, Anutdo Iserel oni simoo bare ko yoyoweroyi, ngu ngandiro.

Oni merenonggo ko ootoogetenggoku ngundiro tunootewanggo.

16 Oo manongoyingo koondomo oorooteku ngu bodaga Anutromu, asa, gumi bidodo koondomo oorooteku nguya, Anutromu nangge. Ngundiro nangge, de damoni kundingiyi ngu, ngu kambini duwoo nguya kundingiyi tunootewa. Kuri Anutdo Ebaraham ngu yoyingo nguro soweni Iserel oni, ene nguya Anutromu nangge.

17 Anutdo ko ketangga tero, mera doongooro, yomosiyoro, mera yeni, urumidodo teyingo. Ene ngu kono nguno koono mitoni (Iserel oni), oorero, engge urungga enggeyingo. Koono gidarega gome ma oorero enggeyingo. Ngundiro nguro, ene gumooro, oorongooni, utoni, ngu musiyomo koono yuwooyi siyagongo ngu (oni sowe gidarega) digunonggo yoyoro, mayero, ngu musiyomo mitoni, gome oorero enggeyingo. Ndadiro nguro, ko mera himimo mera urumidodo nguro kono koono koretero miyingo ngundiro, gome oorero enggeyingo.

18 Ngundiro nguro, ye oni sowe gidarega ngu koono digunonggo siyagongo ngundiro yoyoyingo. Nguro ye Anutro kumana, ngu yeno nangge ombuni. Ene Iserel oni enengo kumana ombuni, ero ma ingowero. Nguro ye ingonda teyi! Anut enengombo yanggango ye yunoote. Yengombo yanggango gura ma yootenggo.

19-21 Ngundiro nguro, ye ngandiro ewanggoku ngu, noore Iserel oni musiyomo, Anutro kono uro oorooteto. Ngu hamoo. Ene ye ingonda teya oriyi! Anutdo Iserel oni ene nowoondoyemo hamoo ma tero, nguro engge ma tetoyi, nguro an-

dangeyerowo. Ye nowoondoyemo Yisas oowooy-
imboro hamoo tetenggoku, nguro nangge ye mete
oriyi. Ye nguno ingonda teya oriyi! Anutdo Is-
erel oni nowoondoyemo hamoo ma tetoyi, nguro
oweyeroyingo. Nguro ngu, ye nguya ngundiro
nowoondoyemo hamoo ma tewanggoku ngu, ye
nguya Anutdo ngundiro teyunowa.
22 Nguro ngu, Anutro nowoondoyini ko nguro
wirikoyeroyingo mande yanggangoningga
ingootenggoku nga. Oni Anutro muri ngu
yokootenggoku ngu, nguro Anutdo ene
nguya mande kookingo teyunoote. Anutdo
yengo ngu nowoondoyi teyunooteku, ngu
nowoondoyininggano nguno ooroote. Kinitetoni
ngu, Anutdo ye nguya yoyokoro, oweyerowero
ingoote.
23 Naru gurano, Yuda oni damoni yero, Yisas
keyootoyi ngu, arisa, Anutdo ko yoyoro, enengo
kono ko yoyewa.
24 Yo, ye oni sowe gidarega, ye koono yu-
wooyi siyagongomu digunonggo yoro, Anutro
kono miyingo ngundiro. Yuda oni ngu koono ko-
retero kono miyingo, ngu ngundiro. Yuda oni ene
nowoondoyemo hamoo Yisasno tewanggoku ngu,
ene Anutdo yoyoro, enengo kono ko yeweroyi,
ngu kowuri kini.

Anutdo Oni Simoo Bare Bidodo Sumange Teyunoyingo

25 Kristen konebane, nondo ngandiro
ingooteno. Ye nga hamoo mande nga ye kuri ma
ingowonggoku, ene ataga ye muri gome nenengo
oorengo tunootewanggo. Iserel oni simoo bare

gidarega ngu nowoondoye yanggango yero,
Yisasro mande sodedo ma keyootenggo. Anutdo
Iserel oni nowoondoye yeni kakabeteyingo.
Ndadiro nguro, oni sowe gidarega Anutdo kuri
rogo teyingo ngu yoyootoni, nowoondoyemo
hamoo tewanggo. Ngundiro muringga ngu, Iserel
onino oodoni, oororo, naru wengamo tunootewa.
Ngu naruno, Anutdo Iserel oni bidodo yoyeni,
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro
yoyopawa kewoorokono uwanggo.
26 Ngu muringgano nguno, Anutdo Iserel
oni simoo bare Yisasno nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, ngu bidodo yoyowa. Anutro man-
deno ngandiro ete.

Sayiyon merakonggo (Yuda onino)
hoorooweyeroweroyi oni tunootewa.
Ngu oningga, ngundo Yekob osisem-
benimboro weti mbumbuwa bidodo
andangeyunowero ombuwa.

27 No eneya mande ero gosiyooteno. No enengo
weti mbumbuwa andangeyunowano, ero eyingo.
(Ayisaya 59:20-21; 27:9)
28 Ene Yuda onindo Yisasro Mande Keta
Mesarango ngu kootu inowonggoku ngu,
Anutya mundi tewonggo. Nguro ngu, ye oni
sowe gidarega Yisasno nowoondoyemo hamoo
teyingo muringgano nguno utenggoku, ngu
hoorooweyeroote. Anutdo Yuda oni simoo bare
nguro gome oorengo ingoote. Ndadiro nguro,
Anutdo enengo osisambaye, newende urungga
yunoyingo nguro.
29 Yo, Anutro sumangeni kumana nguro Anutdo
oni gura negongoro, yowaku ngu, ene kootuy-

isina, enengo ingonduduni ma yowoorengowa.
30 Kurimi ye oni sowe gidarega Anutro mande
ngu utoro, oorongooro yokoyingo. Ene ataga
ngu, Iserel oni simoo baredo Yisasro Mande Keta
Mesarango ngu toongooro yokoyingongga, nguro
ngu, ye oni sowe gidarega, Anutro sumangeni,
ngu yoyingo.
31 Ene kuri Yuda oni muri gome nenengomo
ma endeyoyingo. Nguro ngu, Anutdo oni sowe
gidarega sumange teyunoote. Nguro ngu, Yuda
onindo ngu kenoro, kenomayingoro, ene nguya
nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ene ngundiro
tetoyi ngu, asa, Anutdo ene nguya sumange
teyunowa.
32 Oni simoo bare bidodo Yuda oni, ko, oni sowe
gidarega nguya, Anutro mande murini ngu ma
keyootoyi, nguro Anutdo yoyeni, ya biyomimo
oni ngundiro teyingo. Ndadiro nguro, Anutdo
ngu enengo sumange yoro, oni simoo bare bidodo
yunowa.

Anutro Mande Murini Ngu Duridarinidodo

33 Yo, hamoo oorengo Anutro sumangeni murini
nguya mera ngaro oo bidodo dagayeroote.
Enengo ingonduduni ingoyingoni nguya
oniro ingonduduye bidodo dagayeroro,
piru ndandayingo oorengo. Onindo
Anutro oore oorowuweroyi ngu wirikoro,
kenoweroyi kini.
34 Kuri, Anutro mandeno ngandiro eyingo.
Yo, onendo Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro
ingonduduni ngu ingoote? Onendo enengo
ingonduduni ene mete Anut inoyingo?

Mera ngaro oni gurado kini, ero eyingo.
(Ayisaya 40:13)
35 Onendo oo koretero ene gumimboro Anut in-
ootoni, enebana oo nguro gumi wendan-
gero Anut inowa? Ero eyingo. (Yob 41:11)
36 Ngundiro nguya kini. Eneno nangge oo bidodo
tunootero, enengo duridariyedodo oorootenggo.
Ene oo bidodoboro Simburi Simbunani oorengo.
Suwooyi sano, noore Anut oowooyi bingami
okooro, duridarini teyinoro oruwato. Ngu hamoo
oorengo.

12

Gowenaningga Nga Anut Inoro, Nguno Kundingi Teyinowato

1 Arisa, ye Kristen konebane, Anutro
sumangeni suwooyi sano ye teyunooteku, nguro
no mande nga ero yokutuyeroro, ngandiro
eteno. Ye goweye, moondeye, ingonduduye,
nowoondoye, yanggangoye, ootootooye
bidodomo, ye komo keta oorootenggoku, nguno
Anutno wooro yeya inoyi. Ye komo yengo
keta ootootooye, ngu bidodo gome nenengo
oorengo eneno yetoyi, nguro ene oni oni tete.
Ye gome ingoyi! Naru bidodomo, Anutdo ye
gome soboyeroro, hoorooweyerooteku, ngundiro
nguro, yengo wooroye ngu, ene inootoyi, ngu
metemi.
2 Oni mera ngaro muri biyomi keyootenggoku,
ngu ye ma keyerowero. Kini, yengo ingonduduye
ngu Anutno yetoyiga, ngundo nowoondoye
yowoorengootoningga, muri keta, ingondudu
ketamu nguya yunootoningga oriyi. Ngundiro

tero ngu, ye Anut doongeyimo, ndawu ooga ngu gome teweroyi ngu ingowanggo. Yengombo nguya ndadiro muri gome nenengo tero ngu Anutro ingowanggo. Muri gome nenengo biyomi kini, oo ngu bidodo Anutdo nguro gome ingooteku, ngu nangge teya oriyi.

Noore Komo Anutdo Sumange Tero, Oo Yunooteku, Nguro Koni Tewato

3 Anutdo sumange no nunootoni, ngunonggo ye songomo songomo eteno. Anutdo ye ingonduduyemo ingonduduga ngu yunowo. Nguro rogoga ngu ma dagawero. Rogo dagaro awuno, ameno nguya ma tewero. Kini, Anutdo yengo nowoondoyemo hamoongga nguro rogoga yunooteku, ye komo nguno nangge oriyi.

4 Noore ingooteto. Noorengo gowenani ngu guranangge, nguro sosi gumi kowookowoo, ene nguro koye nguya songo songo. Ngu bidodo ko guranangge ma tetenggo.

5 Ngundiro nangge, noore oni simoo bare bidodo Yisasro nowoondonanimo hamoo tetetoku ngu, noore Yisas Krayisya gowenani guranangge. Ngundiro nguro, noore Kristen gura gura ngu bidodo dobookurinani wata guranangge oorengo oorooteto. Noorengo ingondudunonggo ngandiro ma ingowato. Noorendo Kristen oni gidarega dagayerooteto, ero ma ingowato. Kini, noore gowenani guranangge.

6 Anutdo noorengo sumange tero, ingonduduno ingoweroyiga, ngu songo songo, guradiro guradiro, kingo duwoo noore yunootoni, nguno enengo koni tetetoku nga. Oni

gura, Anutdo enengo mande wesiyoro eweroyi
rogoga inowoku ngu, oni enengo newende
hamoo teyingongga, ngu rogono hamoomonggo
wesiyoro ewa.
7 Ene oni gura ene Kristen oni gidarega
hoorooweyerowero ero, ingoro ngu, ene komo
oni Anutro nowoondoyemo hamoo tetenggoku,
ngu gome hoorooweyeroyi. Ngundiro nangge,
oni gura etuyeroyingo oni tewero ero ngu, arisa,
ene komo ngu kongga ngu teya, hamoo mande
ngu oni etuyeroni.
8 Ngundiro nangge, oni gura ene oni in-
gonduduye samangoweroyi oni tetoningga ngu,
arisa, ene komo ngu kongga ngu nangge gome
teni. Oni gura ene oni oo gura yunowero ingoya
ngu, asa, ene komo newende bidodomonggo,
oni oo ngu yunoni. Ngundiro nangge, oni
gura ko guraro sobosobo tabango teya ngu, asa,
newendemonggo ngu kongga nguro oni oni teya,
ko ngu teni. Oni ene nowoondoyi tero, oni
hoorooweyerowero ngu, asa, ene komo oni oni
teya, oni hoorooweyeroni.

Dobookuriye Nowoondoyi Teyunoweroyi, Ngu Gome Nenengo

9 Ye dobookuriye nowoondoyi teyunoweroyi
ngu, ye komo hamoomonggo nowoondoyi
teyunoyi. Ye godange ero, ma ganayerowero.
Ye komo muri biyomi bidodo ngu kootu inoya,
muri gome nenengo ngu nangge woorogongoyi.
10 Ye komo dobookuriyeboro nowoondoyi
teyunoya, ngunonggo ye songo songomo
dobookuriyeboro bingamiye sodedo okooyi.

11 Nowoondoye ngu suwooyi sano Anutro
konimo nangge ingondudu teya, surekinikini
ma tewero. Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo
nowoondoyemo angetoningga, ngunonggo
hoorooweyeroni. Oo Bidodo Simburi Simbunani
nguro koni ye gome teyi.
12 Ye gome oni oni teya, doongedoongoodoongo
teya, Anutdo yeno oo teweroyi nguro sobowooya
oriyi. Ene kowuri gura yeno tunootetoningga
ngu, ye komo Yuka Kundingiyi nguno yang-
gango dikaya, Anutno nangge oo bidodoboro
yemboongeya, yanggango teyariyi.

13 Anutro oni simoo bare oo sitowiro
wenonootoyiga ngu, arisa, ye komo
hoorooweyeroyi. Ende gidareganonggo oni
yeno mayetoyiga ngu, ye komo gome soboyeroya
kawararayeroyi.

14 Oni gidaregado ye yomburiyerootoyiga
ngu, ye Anutno yomburiyeroni, ero, ma
yemboongewero. Kini, ye Anutno oningga ngu
nowoondoye imakeni, ko, kumana biyomi ma
yunowero eya yemboongeyi.
15 Oni nowoondoye gome oni oni teya oodoyiga
ngu, asa, ge nguya oni oni teyi. Ngundiro nangge,
oni ene sendo sambi tetoyiga ngu, arisa, ge nguya
nowoondoyi teyunoya sendoyi.
16 Ye oni bidodoboya nowoondoye guranangge
teyi. Yengombo yengo oni ururu tero oruweroyi,
nguro ma ingowero. Ye komo oni oowooye kini
nguya ko gobooro teyi. Yengomboro nangge
ingoro, ngandiro ma ewero. No nangge no oni
urungga ingondudunedodo, ero ma ewero.

17 Ene oni gurado muri biyomi gura yeno teton-
ingga ngu, arisa, yebana ngu gumi muri biyomi
eneno ma tewero. Kini, ye komo muri gome oni
simoo bare doongeyemo metemi nangge teyi.
18 Ge ebe urewero ingondudu ma tewero. Kini,
oore moore tetoningga ngu, asa, ye komo oni
bidodoboya nowoondoye gobooro yeya ayibi-
nonggo oriyi.
19 Ye Kristen dobookurine, no yengo nowoon-
doyi urungga teteno. Oni songombo yeno muri
biyomi teyunootoyiga ngu, asa, yendo ene gumi
teyunowero, ngu ma ingondudu tewero. Kini,
ye komo ngu kowuringga ngu, Anutro sanggirin-
ingga nguro yokoyi. Anutro mandeno, ngandiro
ete.
Nondo nangge oniro weti mbumbuwa nguro
gumi wendangewano. Nondo gumi biyomi
urungga wendangero yunowano. Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
ngundiro ero eyingo. (Dutoronomi/ Lo
32:35)
20 Asa, yengo mundi oningga oowariro ku-
mootoningga ngu, ye mete oowari inootoyiga
neni. Ngundiro nangge, ene sonoro ingooton-
ingga ngu, asa, sono inootoyiga neni. Ye ngundiro
tewanggoku ngu, arisa, ene oo biyomi tewoku,
nguro oyimo urungga yowa.
21 Ye muri biyomi ngu yokootoyi, ngundo ye ma
dagayerowero. Kini, yengo muri metemi, ngundo
muri biyomingga ngu wongooni uwa.

13

Noore Komo Mera Ngaro Gabuman Sobosobo

Oni Nguro Manggoye Keyowato

1 Oni simoo bare bidodo mera ngaro sobosobo
oni ngu nowoondoyemo oruwanggo. Noore in-
gooteto. Mera ngaro sobosobo oni oorootenggoku, ngu enengombo kingo ma tunootetenggo. Kini, ngu sobosobo tabango oni ngu Anut kandeyimonggo tunooteyingo. Ngundiro nguro, Anut enengombo mera ngaro sobosobo tabango oni yoyetoni oorootenggo.

2 Ngundiro nguro, Anut enengombo Gabuman oni sobosobo merako ngano yeni tunooteyingo. Arisa, ngu oni nguro manggoye ma keyoro ngu, ene Anutro mandeni nguya toongoote. Yo, hamoo, sobosobo oni nguro manggowo ngu toongooro, owero yokoro ngu, asa, oni ngundiro tetenggoku, ngundo gumi kowuri urungga oorengo yowanggo. Kowuri ngundiro wendangeweroyi ngu, Anutdo ero yunoyingo, ngundiro teyunowa.

3 Oni enengo muri nenengomo ootooro, sobosobo Gabuman oniro mamana mande keyoro ngu, arisa, ene Gabumanro ma sosorewanggo. Ene oni sobosobo sanggiri oniro Gabuman nguro mande ma keyoro ngu, asa, ene sosorero oruwa. Ge mande muri gome nenengomu nangge tetooga, arisa, ene ge bingamingge ero okoowa.

4 Anutdo Gabuman oni nguro koye ngu, ye hoorooweyeroweroyi ko ngu inoyingo. Ye muri biyomi tewanggoku ngu, enengo yanggangoni, ngundo yengo muriye biyomingga nguro oingoni yunowa. Anutdo Gabuman sobosobo oni yootunoyeroyingo ngu oniro biyomiye nguro

gumi etuyeroweroyimboro yoyeyingo.
5 Ngundiro nguro, noore komo enengo mang-
gowo keyoro, mandeni yoro keyowato. Ndadiro
nguro, Anutdo ngu mamana mandega ngu
nowoondonanimo yeyingo. Ngundiro nguro,
noore komo, nowoondonani nguro gome ingoro,
ingonduduwooro manggowo keyowato.
6 Noore komo digi beye Takisno yeweroyi ngu,
mera ngaro sobosobo oni tabango ngu Anutdo
rogoyerowoku oni, ngu yunowato. Ndadiro
nguro, ene Gabuman sobosobo oni ngundo ko
yanggango tero, sobowooro ko tetenggo.
7 Ge digi beye Takisro yoweroyi onindo ro-
goga ero gunootenggoku, ngu komo digi beye
ngundiya yuno. Oni digi beye yoweroyi onino oo
bidodoboro ge digi beye yuno. Ngundiro nangge,
ge oni gurano weti moore tetoningga ngu, nguro
sumoo etoningga ngu, asa, ge mete wendangeya
ino. Yengo manggoye, nowoondoye nguya oni
ururu nguro bingamiye okooyi.

Oni Ene Dobooyi Newende Inooteku Ngu, Ene Mande Gome Keyoote

8 Ye weti tero oni guranonggo oo gura ma
yowero. Ene noore weti guranangge ngu suwooyi
sano ooroote. Ngu ngandiro. Oni bidodo ene do-
bookuriye nowoondoyi teyunoweroyi muringga,
nguro weti urungga ngu nangge orini. Ndadiro
nguro, oni gidaregado, oni gidarega nowoon-
doyi teyunowanggoku ngu, ene Anutro mamana
mande bidodo keyootenggo.
9 Yo, Mosesro mamana mande ngu ngandiro.
Ge erambarisa ma yomburiyerowero. Ge oni ma

ureyi kumoowero. Ge yakaka ma tewero. Ge
oni guraro oo ma kenomayingowero. Mosesro
mamana mande oorooteku, ngu metemi. Ene
nga mamana mande ketangga, ngando mamana
mande kurimi ngu bidodo dagayeroote. Ngu
ngandiro. Gengombo gengomboro gome in-
gooteku, ngundiro nangge, oni ge tanggegemo
oorootenggoku, nguro nguya ingo.
10 Oni ene dobooyi tanggeyimo oorooteku, ngu
newende inoro, nguro ene muri biyomi ma
teyinowa. Ngundiro nangge, oni ene dobooyi
newende inooteku ngu, ene Anutro mamana
mande hamoo keyoote.

Noore Anut Doongeyimo Nenengo Oorengo Oruwato

11 Noore ingooteto. Yisas ko omburo, noore
yoyoweroyi naru, ngu namoko oorengo. Ataga
ngu naru wenga namoko tete. Ngundiro nguro,
wereweroyi naru kini, doongedoongoodoongo
tero, sobowooro oruweroyi naruni nga. Kurimi
noore amana nowoondonanimo hamoo teyingo
naruno, Yisasdo yoyoweroyi narungga ngu
orirokoyi oruwo. Ene ataga narungga nga, ngu
namoko oorooteku nga.
12 Yo, noore mera ngano oruweroyi namoko
kinitewero tete. Suwoo oororo kinitetoni, sen-
gewero namoko tetoni, ngu ngandiro. Nguro ngu,
noore suwooro muri biyomi ngu yokoro, noore
Anutro kondimu me idi sangga yoro, Setanya
yanggango ebe urewato.
13 Noore komo Anut doongeyimo gome ne-
nengo endeyowato. Ngundiro nguro, noore

sono biya nero, ma kakabetewato. Ngundiro
nangge, noore ooreko ooreko buribari ma endey-
oro, ngunonggo muri biyomi gidarega nguya
ma tewato. Sanggiri tero, nguno ebe utoro,
ngunonggo oni gidaregaro koye nguro ma keno-
mayingoro oruwato.
14 Kini, ye komo Oo Bidodo Simburi Sim-
bunani Yisas Krayis ngu yoya, goweyemo woorо-
gongootoyiga oni songombo ye yeyoro, nguno
Yisasro murini nangge kenowanggo. Ngundiro
nguro, ye ingonduduye kurimi nguro murini ngu
kabeteyi. Ngundiro tero ngu, asa, yengo muriye
biyomi, ngu ko ma tewero.

14

Noore Kristen Oni Doboonanimboro Murini Ma Wirikoro Kenowato

1 Oni ene newendemo hamoo teyingo ngu yang-
gango kini, ngundiro oni ngu, ye yoyoya, Kristen
oni simoo bareno ombuya yowuruwooyi. Ye ene
newende yanggango teyinoweroyimboro mande
gome ngu eneno etoyiga, gome ingoni. Ye mande
gumi gumi nangge buribari eneno ma ewero.
2 Ene oni gura newendemo hamoo ngu yang-
gango teteku ngu, ene oo bidodo nemukoote. Ene
oni gura newendemo hamoo ngu yanggango kini,
ngu ene nusako roogo tero, ma nero, ene oowari
gidarega nangge nete.
3 Oni ene oo bidodo buribari neteku, ngundo
oni nusako oo ma neteku nguya nowoondoye biy-
omi ma ingowero. Ngundiro nangge, oni nusako
ma neteku nguya biyomi ero ma ingowero. Ene

oo bidodo buribari neteku, nguro ene kootuyisina mande ma ero yomooyinowero. Ndadiro nguro, Anutdo ngu oningga nguya kuri yoyingo.

4 Ge oni guraro ko oni nguro koni ma wirikoro ewero. Ndadiro nguro, ene enengo sobosobo oningga, ngundo nangge enengo ko oningga ngu wirikoro kenoro ewa. Enengo koni metemi, ngundi, biyomi, bine? Ero wirikowa. Ene hamoo yanggango dikaro, ko tetoni ngu, Oo Bidodo Simburi ngundo ene mete yeni, yanggango oorengo dikawa.

5 Oni gurado Anut doongeyimo, naru gura ingootoni, kundingiyi naru urungga, naru gidarega dagayeroote. Anut doongeyimo, oni gurado naru bidodo ngu naru guranangge ngundiro Anut bingami okooweroyi ingoote. Oni bidodo enengo nowoondoyemo Anutdo ingondudu yunoyingongga, ngu nangge ingonduduyemo yanggango teya oriyi.

6 Oni ene naru gura ingootoni, naru gidarega koreteyingo tetoni ngu, ngu oningga ngu, Oo Bidodo Simburiga nguro ingoote. Ngundiro nangge, oni ene oo bidodo netekungga ngu, ene Oo Bidodo Simburi nguno esosootero nete. Yo, oni gurado ene oo buribari ma neteku nguro ene Oo Bidodo Simburi nguno nguya Anutno esosootete.

7-8 Noore keta oruweroyi, ko, kumooweroyi ngu noorengomu kini. Noore keta oruwato, bine, ngundi, kumoowato, bine, ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani nguno nangge ooroote. Keta oruweroyi, ko, kumooweroyimu nguya, nguro muri ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro

bingami ero okooweroyi.
9 Ngundiro nguro, Krayis Yisas kumooro, ko,
keta ootoogeyingo, ene ngunonggo ngu, oni keta
oorootenggoku, ko, oni kumooyingomu nguya
nguro Simburi oorengo ooroote.
10 Ndadiro nguro, ye Kristen dobooyeboro
ootootoni, wirikoro, kenowero mande biyomi
ene goweyi sanggawero ma ewero. Ye dobooye
yomooyinoro kootuyisina mande ma ewero.
Ndadiro nguro, ye ingootenggo. Kootuyisina,
noorengo bidodo Anut doongeyimo dikatooye,
enengombo mande murinani wirikoyerowa.
11 Oo Bidodo Simburi Anut nguro mandeno
ngandiro ete.

No keta ootooro, ngunonggo hamoo oorengo
eteno. Oni bidodo nono boodoo
oondoogero, nono yambo mande
tewanggo. Oni bidodo manggoyemonggo,
no oowoone Anut ngu yootunoro ewanggo,
ero eyingo. (Ayisaya 49:18; 45:23)

12 Ngundiro nguro, noorengomo noorengomo
Anut doongeyimo dikaro, noorengo murinani
tero, endeyowootoku, ngu yootunoro, Anutno
ewato.

Noore Kristen Doboonani Yomburiyowero Oo Gura Ma Tewato

13 Ngundiro nguro, noore Kristen oni do-
bookurinani ingonduduye ma wirikoyerowato.
Ndadiro nguro, ngu Anutro koni. Noorengo
ingondudunani ngu komo ngundiya dowoomo-
mooni. Ye oo biyomi gura tero, ngundo Kristen
dobooye, nguro newendemo hamoo teyingo ngu,

ma yomburiyerowero. Ngundiro ma tero ngu,
asa, ye nguya weti mbumbuwa tewanggo.
14 No ingooteno. No Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, nguno nowoondone
yetoowe, ngundo etunerootoni, oowari enen-
gombo biyomi ma yewa. Oni gura newendemo
ene oowari guraro roogo tewero ingooteku ngu,
ngu oningga ngundo roogo tewoku, ngu nangge
keyoni.
15 Ngu ngandiro. Gedo oo neteku, ngundo do-
booge newende yomburiyooteku, asa, ge nguno
ingooteku, ge nowoondoge ebe ino ino teweroyi
muringga, nguno ma ooroote. Ndadiro nguro,
Krayis Yisasdo ngu doboogega ngu yowero, ene
kuri kumooyingo. Ngundiro nguro, gengo oowari
ngundo dobooge ma yomburiyowero.
16 Yengo oo gome ingoro oodoni, nguro onindo
ngu oo nguya mandeni biyomi ma ewanggo.
17 Anutdo noore Kristen oni ene oowari,
sono oo neweroyi nguno ma ingondudu tewero.
Kini, Anutro murini ngundo enengo simoo
bare soboyerooteku, nguno noore nowoondo-
nani imakeyingo, gome nenengo endeyoweroyi,
ko, oni oni teweroyi nguya Yuka Kundingiyi
ngunonggo omburo, noore hoorooweyeroweroy-
imboro ingoote.
18 Oni ene Krayis Yisasro ko oni tero, nguro
koni tero, endeyowaku ngu, asa, Anutdo nguro
gome ingowa. Oni simoo baredo nguya, oni gome
oorengo, ero ewanggo.
19 Ngundiro nguro, naru bidodomo, noore
sumangeyi, ayibi mande oo nguro murimo, noore
komo ebe hooroowe hooroowe tero, nowoon-

donani guranangge yero, dobookurinanimboya
gobooro oruwato. Naru bidodomo, ye Kristen do-
bookuriye nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
yanggango teyunoyi.
20 Ge oowari gidaregaro gome ingoro ngu, Anu-
tro koni ngu ma yomburiyowero. Hamoo, oo
bidodo ngu oo neweroyi. Ene ye oni gidarega
oowarino yoyeyi, weti mbumbuwa tero, nguno
ma wenonowero. Ngundiro nguro, dobooge oo
ma neteku ngu, asa, ye nguya roogo teyi.
21 Ye Kristen dobookuriyeboro nowoondoyemo
hamoo ngu ma yomburiyowero. Nguro ngu, do-
booye nusako songgiwi Wayin, ma netenggoku,
nguno ye nguya roogo teyi. Ngundiro tero nguno,
muri metemi tewanggo.
22 Gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu
yaringo Anutya nangge. Oni ene oo gura in-
gootoni, oo gome ero newende, nguro ingooteku,
ooga ngundo newende kowuri ma inootoni ngu,
asa, ngu oningga ngu, ene mete oni oni tewa.
23 Ene oni gura newendemonggo buribari in-
goro, ngunonggo oowari gura roogo teyingo,
ngu newaku ngu, asa, ene Anut doongeyimo,
weti mbumbuwa tewa. Ndadiro nguro, enengo
newendemo hamoo teyingo, ngu nenengo kini.

15

Noore Kristen Oni Dobookurinani Hoorooweyerootooye, Ene Nowoondoyemo Hamoo Ngu Yanggango Tewanggo

1 Noorengo ingondudu nangge, ma keyowato.
Kini, noore nowoondonanimo hamoo
yanggango, ngundo oni gidarega nowoondoye

hamoo teyingo ngu yanggango kini, ngu
hoorooweyeroro, samangoyerootooye, nguno
ene yanggango dikawanggo.
2 Noore Kristen oni dobookurinani oorootenggoku, ngu muri metemimo hoorooweyerootooye,
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango
tewanggo.
3 Noore ingooteto. Krayis Yisas ngu enengo
ingondudu, ngu ma keyoyingo. Kini, Anutro
mande ngundo Yisasro ngandiro eyingo.

Onindo geya mande biyomi etenggoku, ngundo
omburo, no wirinerowanggo, ero eyingo.
(Sam 69:10)

4 Yo, Anutro mande bidodo kuri nakangoyingo,
ngu noorendo kandangero, ingoweroyimboro
nakangoyingo. Ngu mande nakangoyingo
ngu, noorengo nowoondonanimo hamoo
teyingongga, ngu yanggango teyunowa. Noore
ngunonggo yanggango dikatooye, Anutro mande,
ngundo oore gome etuyeroro oodoni, Anutdo
kawararayerootoni, noore ene sobowooro
oodooye, ene omburo yoyowa.
5 Anut nguro murini, ngundo oni nowoondoye
yanggango teyunootoni, ngunonggo oni yanggango dikaro, Anutya nowoondoye guranangge
yero oruwanggo. Enendo hoorooweyerootoni,
noore ngunonggo Krayis Yisasro murini gome
ngu keyoro, ngunonggo ingondudu guranangge
yero oruwanggo.
6 Ngundiro nguro, yengo nowoondoye, manggoye guranangge mo Anut oowooyi bingami eya
okooyi. Yo, hamoo, Anut noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani ngu Yisas Krayis nguro eweyi

ngu bingami ero okoowato.

Krayisdo Yuda Oni, Ko, Oni Sowe Gidarega Nguya Hoorooweyeroyingo

7 Krayisdo kuri noorengo nowoondoyi teyunoyingo. Nguro ngu, ye bidodo Kristen dobookuriye yoyoya, nowoondoye guranangge gobooro yetoyiga, oni bidodo ngundiro muri ngu kenoro, Anut bingami ero okoowanggo.

8 No ngandiro eteno. Krayis Yisas ngu kuri Yuda oni ngu hoorooweyerowero ko oni tunooteyingo. Ene ngundiro tero ngu, Anutro mandeni hamoo ngu yanggango teyinoote. Nguno Anutdo Yuda oni nguro osisambayemo sunggi mandega Mesayiyaro ero gosiyoyingo, mande ngu bidodo ataga engge yeni tunootete.*

9 Oni sowe gidarega, ngundo ngu Anutro sumangeni ngu kenoya, ngunonggo Anut bingami okooyi ero, nguro Anutro mandeno eteku ngundiro.

Ngundiro nguro, nondo oowoongge bingamingge oni sowe gidaregano yootunoro ewano. Nondo gengo oowoonggemo yambo utoro, nguno ero, yambo urewano, ero eyingo. (Sam 18:49)

10 Mosesndo Anutro mande gura ngandiro ete.

Ye oni sowe gidarega, ye enengo Yuda oni sowengga nguya mete oni oni teyi, ero eyingo. (Dutoronomi/ Lo 32:43)

11 Mande gumi gurano nguya ete.

---

* **15:8:** (Mesayiya oningga, ngu Anutdo ko yoyoweroyi nguro sunggi mande, ero gosiyoro yunoyingo)

Ye oni sowe gidarega bidodo, ye nguya komo Oo
Bidodo Simburi Simbunani ngu bingami
eya okooyi. Oni simoo bare bidodo komo
enengo oowooyi urungga oorengo okooyi,
ero eyingo. (Sam 117:1)
12 Ayisayando nguya Yisasro eyingo.
Ngu Yesi oningga nguro sowenimonggo oni
gura tunootewa. Ngu oningga, ngundo
ootoogero, oni sowe gidarega nguya
soboyerowa. Oni sowe gidare ngu, ene
nowoondoyemo hamoo tetoni, Anutdo
mande ero gosiyoyingo ngu sobowooro
oruwanggo. Ayisayando ngundiro eyingo.
(Ayisaya 11:10)
13 Anut ngu, nowoondonanimo hamoo tetetoku, nguro Simburi. Nguro ngu, noore mete enendo omburo, yoyoweroyi nguro sobowoowato. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo urungga, ngundo yoyeni, oni oni teya ayibi imakeyingo muri, ngu yeno orini. Ngundiro tero ngu, Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni ngu, ye mete yowanggo. Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ye Yisas sobowooro, hahangero oorootenggoku, ngundo ye nowoondoyemo angero, oorero oruwa.

Polndo Anutro Mande Koyi Tero, Nguro Oni Oni Teyingo

14 Ye Kristen konebane garo, nondo yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ko, yeno muri gidarega gome tetenggoku kenoro, nguro nowoondonemo hamoo angero ooroote. Ye ngu ingondudu gomemudodo, ngundiro nguro, yen-

gombo mete ebe hooroowe hooroowe tero, ingonduduye gome ngu dobookuriye etuyeroro yunowanggo.

15 Nondo mande gidarega yengo nakangooteno. Ndadiro nguro, ngundo ngu, ye mete hoorooweyeroro, yanggango teyunowa. Ene no nakangoweroyi ngu ma surinekiniyete. Kini, nondo yengo ingondudu ngu yokutuwoowero nakangooteno. No yeno ko yanggango tero, ingonduduye samangowero. Ndadiro nguro, Anutdo enengo koni ngaro no roogonerowo.

16 Ngundiro tero, no Krayis Yisasro ko oni tero oorooteno. No oni sowe gidarega kewooroyemo Anutro mande gome ngu koyi tero, wesiyoro eteno. Nguno ngu, no oni sowe gidarega ngu yoyoro, Anutno ombuteno. Yuka Kundingiyi, ngundo yoyeni, kundingi oni tewanggo. Ngundiro ootooro ngu, ene Anutno wooro ngundiro tunootetoyi, Anutdo nguro gome ingoote.

17 Ngundiro nguro, no Krayis Yisasya ko tero, no Anutro koni tetenoku, nguro oni oni teteno.

18 No Krayis Yisas nguro koni, murini, nguro mande nangge oni sowe gidaregano ero etuyerowano. No mande gura gura ma ewano. Ndadiro nguro, Krayisdo no hoorooweneroro, yanggango tenunootoni ngu, no komo oni sowe gidarega hoorooyerootoowe, Anutro mande gome ngu keyoweroyi nguro ko teteno.

19 No mande ero, ko tetenoku ngu, Anut enengo sunggi, ko, muri songo gura oorengo onindo ma teweroyimu, ngu bidodo Yuka Kundingiyi nguro yanggangonimonggo tewono. Ngundiro tero, no

Yerusalem ende ngunonggo ko tero, Krayisro Mande Keta Mesarango ngu mera bidodomo wesiyoro, ero yade yade omburo, Ilirikam merakono mayeyingo.

20 Yo, nondo ngu ngandiro ingooteno. Oni Krayis oowooyi ma ingoyingo, oni simoo bareno nguno, no Krayis Yisasro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero, nguno ko tewero ingooteno. No oni guraro ya nonggini sanganimo nenengo ya ma yewano.

21 Kini, Anutro mandeno eteku ngundiro.

Oni ene kuri Anutro mandeni ma ingowonggoku ngu, ene nga kenowanggo. Ngundiro nangge, oni ene Anutro mande ma ingowonggoku ngu, ene komo mande gome oorengo ingowanggo, ero eyingo. (Ayisaya 52:15)

Pol Ene Rom Oororo, Ngunonggo Speyin Merako Nguya Oorowuwero Teyingo

22 Ngundiromu nga kongga ngando noro oore suwooyi sano goodoote. Ngundiro tetoni, nguro no yeno ma oorowuteno.

23 Ataga, no nga merako ngano ende bidodo ngu, ene Yisas oowooyi ingomukootenggo. Ngundiro nguro, no ko teweroyi musine kini. Nguro ngu, no dagoma oowooyingga yeno oorowuwero gome oorengo ingooteno.

24 Nguro ngu kootuyisina, no Speyin merako oorowutenoku naruno nguno, no yeno tunootero, yeyorogogo, no ngunonggo oorowuwano. No yeya bodaga oode, nowoondone metemi ingootoowe, asa, ye

hoorooweneroro, oo gidarega nunoro, noyoro, omburo, Speyin oore sangago noyokowanggo.

25 Ene ataga ngu, no Yerusalemno oororo, Anutro simoo bare hoorooweyeroro, digi beye yunowero oorowuteno.

26 Ngu ngandiro: Masedoniya, ko, Giris mera nguro Kristen onindo mande guranangge ero gosiyoro, Yerusalem Kristen oni simoo bare hoorooweyerowero, digi beye yowuruwoowonggo. Ndadiro nguro, Yerusalemno Kristen oni simoo bare oowariro kumootoyi nguro.

27 Yo, nowoondoye gomemonggo nangge ngundiro tewonggo. Ene Yerusalem Kristen oni simoo bareno wetidodo. Ngundiro nguro, Yuda Kristen onindo Anutro Mande Keta Mesarango ngu oni sowe gidaregano wesiyoro ero etuyeroyingo. Nguro ngu, oni sowe gidaregado enebanangge goweyeboro oo ngundo enengo weti ngu wendangero hoorooweyerowanggo.

28 Ngundiro nguro, no digi beye yewonggoku nga, enengo kandeyemo yero yokoro ngu, asa, no yeno oororo, yeya naru bodaga oode, ngunonggo Speyin merako oorowuwano.

29 No ingooteno. No ye tanggeyemo oorowuwanoku ngu, Yisas Krayis nguro kumana yanggangonidodo nono angetoni, yeno nguya oorowuwano. Ngundiro nangge, yeno nguya ngundiro angewa.

30 Ye Kristen dobookurine, ye komo noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro ingondudu teyi, ero ingooteno. Nga mandega nga Yuka Kundingiyi, ngundo nowoon-

donani yokutuwootoni, ngundiro nguro, noore
Kristen bidodo nowoondonani guranangge go-
booro yero oruwato. Nguro ye komo noro
yanggango tero, hoorooweneroro, Anutno yem-
boongewanggo.
31 Ye oo eraya gobooro yemboongeyi. Ngu
ngandiro. Yuda oni gidarega ene Anutro mande
ma ingoro, manggo unggaranggara tetenggoku,
ngundo ma nodowooweroyi nguro yemboongeyi.
Ye ngundiya teya, Yerusalem Kristen onino nga
digi beyega nga yunoro, nguro koyi tewanoku,
nguro Anutno yemboongeya hoorooweneroyi.
32 Ngundiro tetoyi, Anutdo mete ero, ingootoni
ngu, asa, no oni oni tero, yade oororo, ye
tanggeyemo naru bodaga kengero, nowoondone
metemi ingowano.
33 Anut ene nowoondoye imakeyingo, nguro
simburi. Ngundo ye bidodoboya oruwa. Ngu
hamoo.

16

Polndo Kristen Dobookuriyi Kambayeroyingo

1 Noorengo Kristen kuwoonani Pibi ngu,
ene Kristen bare gome. Enendo ngu
Senikiriya endemo Kristen oni simoo bare ngu
hoorooweyeroro, ko teteku ngu.
2 Pibi barega ngu Anutro newendemo hamoo
teyingo ngu, ye Kristen onindo Oo Bidodo
Simburi oowooyimo, sobowooya kawararangoyi.
Ene oo guraro wenonootoningga ngu, ye komo
hoorooweya, oo ngu inoyi. Ndatero nguro, ene
suwooyi sano no hoorooweneroro, ko, simoo
bare oowooyingga nguya hoorooweyerowo.

3 Prisila nguya kameyi Akuwila erambarisa
ngu noya Krayis Yisasro koni gobooro tewooto.
Ngundiro nguro, ngu no dobookurine.
4 Nowoondoyari hamoo teyingo, ngu yang-
gango. Ngundiro nguro, ngu erayaga ngu,
no hoorooweneroro, ene nguya kumoowero
meyeyingo. Ngundiro nguro, nondo oni oni
urungga tero, enengo esosooteteno. Ngu nondo
nangge, erayaga nguya esoso ma teteno. Kini,
oni sowe songomboro, Kristen onindo nguya
erambarisa nguro esosootetenggo.
5 Ye Kristen simoo bare enengo yano yowu-
ruwooro yambo mande tetenggoku nguya es-
osootero kambayerooteno.
Ye noro esosootero, mande etenoku nga, ngu
doboone Epayinitus nguya etoyiga ingoni. Ngu
nenengo doboone oorengo. Esiya mera urungga
oorengo nguno, oni simoo bare bidodo nguno
oorootenggoku, Epayinitus ngu koretero Kristen
oni tunooteyingo.
6 Ye Mariya nguya noro esoso ngu inoyi.
Ndadiro nguro, ene ye kewooroyemo nguno ye
hoorooweyerowero ko yanggango teyingo.
7 Ye noro dobookurine Andronikas, dobooyi Yu-
niyas, nguya esoso ngu yunoyi. Ngu erayaga ngu
noorengo Yuda oni. Ene noya ya biyomimo go-
booro uwootowo. Ene Aposel oni kewooroyemo
ene oowooyari gome metemi. Ngu erayaga nguya
ene no koretenunoro, Krayisno nowoondoyari
hamoo teyingo oruworiyo.
8 Ambaliyatus ngu Kristen doboone oorengo.
Nguro nondo enengo gome ingootenoku, nguro
ye noro esoso mande nga nguya inoyi.

9 Ye Urubanusno nguya, noro esoso mande nga
etungootoyiga kenoni. Ene ngu Krayis Yisasro
konimo ngano, ngu noorengo doboonani. Noro
esoso mande nga ngu, Stekis etoyiga ingoni. Ene
nguya noro doboone oorengo.
10 Ye noro esoso mande nga Apeles, nguya
inoyi. Ene ngu Krayis Yisas ngu hamoo keyoyingo
oni oowooyidodo. Ngundiro nangge, ye noro es-
oso mande nga Aristobulus, simoonggoro nguya,
enengo yano oni oorootenggoku nguya, Yisasro
ingoro oorootenggoku, ngu nguya yunootoyiga
kenoyi.
11 Ye noro esoso mande nga ngu, Herodiyan oni
nguya inoyi. Ene ngu noorengo Yuda oni. Ye noro
esoso mande nga ngu, Narasisus simoonggoro
nguya, enengo yano oni nguya Yisasro ingoro
oorootenggoku, ngudodo yunoyi. Ene ngu Oo
Bidodo Simburi Simbunani nguno oorootenggo.
12 Ye noro esoso mande nga Trayipina, Trayi-
posa, ko, Perasis nguya yunoyi. Ngu bare kabusa
ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro
koni nguro ko yanggango tetenggo.
13 Ye noro esoso mande nga Rupus nguya inoyi.
Ene ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro
ko urungga oorengo tete. Enengo nemi, ngu no
namone ngundiro, ene nguya esoso mande inoyi.
14 Ye noro esoso mande nga oni nguya yunoyi.
Aristobulus, Prigon, Hemis, Patorobas, Hemas,
ko, Kristen dobookuriye eneya oorootenggoku,
nguno nguya eyi.
15 Ye noro esoso mande nga oni nguya yunoyi.
Pilologus, ko, bareyi Yuliya; Neriyas, nguya ku-
wooyi Olimbas, ngundo oni simoo bare bidodo

Anutro nowoondoyemo hamoo tero, yeya oo-
rootenggoku, ngu nguya yunoyi.
16 Naru bidodomo, yambo ureweroyimo, Kris-
ten dobookuriye yeyoro ngu, kandeye dowooro,
kambayeroya, oni oni teyunoyi. Krayisro oni
simoo bare, yowuru bidodomo, ngu bidodo ye
esoso teyunoro kambayerootenggo.

Oni Gidaregado Kristen Oni Simoo Bare Yowuruno Oodoyi Yomburiyeroyingo

17 Ye Kristen konebane, no yeno eteno. Oni
gidaregado omburo, Kristen oni simoo bare
ngu tootoongoyeroro, yoyeni, bogudodo tero,
nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yomburiy-
ootenggoku, nguro ye gome doongeteya, ingonda
teyi! Ngundiro oni ngu, ene mande muri gi-
darega Anutro mandeno ma eteku, ngu ero etuye-
rootenggo. Ye nguya gobooro ma bibitewero.
18 Ngundiro oni ngu, ene noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani, Krayisro koni ma tetenggo.
Kini, ene enengo goweyeboro ingondudu biy-
omi ngu nangge keyootenggo. Ngundiro tero,
ngunonggo ene mande gome oorengo ngu ero,
oni mande muri biyomi ma ingootenggoku, ngu
ganaganayerootenggo.
19 Oni bidodo yengo muriye gome Anutro
mande gome ingoro, keyootenggoku ngu in-
goro, ene nguro etoyi, no ingoro, nguro no oni
oni urungga yengo teteno. Yengo ingonduduye
samangowero mande eteno. Ngundiro nguro,
nondo ngandiro ingootenoku, ngu ye komo oo
gome nenengo teweroyi, nguro muri nangge teya
oriyi. Ye komo oo biyomi gidarega nguro murini,

nguro ingonduduye gosiyoya, kabeteya yokoya,
kootu inoyi. Yo, ye komo muri biyomi bidodo ngu
yokoya, songo oriroko oriyi.
20 Anut ngu nowoondoye imakeyingo,
sumange, ayibi, nguro simburi oorengo. Naru
bodaga nguno ngu, Anutdo Setan wongooro,
oorongooni keyi damonimo uwa. Noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisro
sumange, ayibini, ngu yeya orini.

Oni Gidarega Pol Hoorooweyingo, Ngundo Rom Oni Simoo Bare Kambayeroyingo

21 Noro ko goboorone Timooti, ngundo yengo
esosootero kambayeroote. Noro dobookurine
oowooye ngu Rusiyas, Yeson, ko, Sosipata, ngu
noorengo Yuda oni, ene nguya ye kambaye-
rootenggo.
22 No Taritiyas, nondo Pol manggowoomonggo
mande yoro, nga so uyi nga nakangooteno.
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngu
oowooyimo, no yeno mande esosootero
kambayerooteno.
23 Gayiyus, ngundo nguya ye kambayeroote.
Enendo enengo yano gome sobonerowo. Ene
Anutro oni simoo bare yowuruwooyingo nguya
ngundiro soboyerowo. Erasitus, ngu ende
ngaro beye sobowooyingo oni, ko, doboonani
Kuwootas, ngu erayaga nguya yeno esosootero
kambayerooteri.
24 Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas Krayis, nguro ayibi, sumangeni, ngu ye
bidodoboya orini. Ngu hamoo.

Noore Komo Anut Oowooyi Bingami Ero Okoowato

25-26 Arisa, noore komo Anutro oowooyi bingami ero okooro, oni oni tewato. Anutdo Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango, nondo yeno wesiyoro etenoku, ngu yeni, yanggango yewa. Nga mande kombiteyingongga nga, ngu kurimi kombitero oruwoku, ene ataga ngu, Anutdo yeni, tunoo oorengo tunootete. Anut sugi sugi oorooteku, ngundo enengo mande nenengo kuri enengo ingondudu eyingo onino etoni, nguro mandeni nakangoyingo. Anutdo enengo mande ngu enengo ingondudu eyingo oni yunoyingo, nguro damoni ngandiro. Nguno enengo mandeni, murini oororo, oni simoo bare bidodo merako ngano oorootenggoku, ngundo ingoya, nowoondoye hamoo teya, yowoorengoya, ene keyoyi ero ingoote, ero eyingo.

27 Anut enengombo nangge ingondudunidodo. Ngundiro nguro, Yisas Krayis oowooyi, suwooyi sano duridaridodo oruwa. Nguro noore komo enengo oowooyi bingami ero okoororuwato. Ngu hamoo.

ANUTRO MANDE KETA
The New Testament in the Rawa Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Rawa long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Rawa (Rawa) (Rawa)

Dialect: Rawa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
7f5bc84a-4dea-522b-980c-a11c545b87cc